

НАТИСНЕ ЧЕРВОНУ КНОПКУ ЗАРАДІ СРСР-2?

У своєму фанатичному прагненні
відновити Російську імперію божевільний
“цар” може вдатися до крайнощів...

2-5

6-11

12-22

У номері: концерти Оксани Мухи та ДахаБрахи, перекладацький конкурс, перші результати перепису населення у Чехії та інше...

Розмова зі словацьким експертом Александром Дулебою про ситуацію навколо Казахстану, України та ядерного арсеналу.

Дещо про газ, нотатки молодого черкаського заробітчанина із плзеньського заводу та анотації книг до теми.

НИЩУК ПРЕДСТАВИВ СЛАВЕНЬ ДІАСПОРИ

Виставка „Втрачене дитинство“.

21 січня, до Дня соборності України, в театральному залі монастиря Емаузи на пражській вулиці На Слованех відбувся святковий концерт «Україна там, де українці», де було презенто-

вано Славень української діаспори, книжки та багато іншого. Тут виступили Ігор Грохоцький – український співак, переможець «Голос Країни» та інших конкурсів, Олег Соко-

лов – співак і композитор, доктор музичних наук Празької музичної академії, Микола Сікора – оперний співак, тенор, лауреат міжнародних конкурсів; Павло Бубряк – співак, композитор, активіст української громади в ЧР, Олег Лукляк – співак і музикант, автор музичного проекту «ОЕЛЬ». Також відбулася презентація книги «Незабутній. Іван Павло II зі спогадів друзів і колег» (переклад з італійської) автора Влодзімежа Рендзьоха. Спеціальним гостем став Євген Нищук – Народний артист України, “голос Майдану” та Міністр культури України 2014-2019 роках. Була вручена нагорода волонтерів Володимиру Вурсті за участі організаторів проекту та українського посла Євгена Перебийноса. ■

Вл. інф.

ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ КОНКУРС: ДВОЄ ПЕРЕМОЖЦІВ

У вівторок 25 січня 2022 року Чеська асоціація українців (ЧАУ) оголосила переможців П'ятого щорічного Перекладацького конкурсу з української на чеську мову. Він спільно організовується Чеською асоціацією українців, Інститутом східноєвропейських студій Карлового університету, Посольством України в Празі та Спілкою перекладачів Чехії. Як повідомила голова ЧАУ Тереза Хланьова, цього року члени комісії визначили лише по одному переможцю в кожній конкурсній категорії, які отримають грошові винагороди та предметні подарунки: у категорії Проза за переклад уривку з роману «Спитайте Місечку» письменниці Євгенії Кузн-

євкової було нагороджено Другим місцем Вероніку Ценкову, а у категорії Кореспонденція за переклад листа Лесі Українки до Ольги Кобилянської було відзначено почесною відзнакою Маріанну Покорну. Роботи учасників конкурсу оцінювало фахове журі, яке складалося із фахових богемистів та українців з Праги, Оломоуці та Брна. Детальніше про умови конкурсу ми повідомляли у “Порогах”, ч. 6 за 2021 рік, сторінка 3. Невдовзі буде оголошено Шостий Перекладацький конкурс з української на чеську мову, й організатори приймають пропозиції текстів та уривків з книг від потенційних конкурсантів. ■

Вл. інф.

Переможці

V Перекладацького конкурсу

У категорії ПРОЗА:
2 місце - Вероніка Ценкова

У категорії КОРЕСПОНДЕНЦІЯ:
Почесна відзнака: Маріанна Покорна

“ДАХАБРАХА” ВИСТУПИТЬ У ПРАЗІ ТА БРНІ

До Чехії завітає культовий український гурт “ДахаБраха”. Він виступить у пражському клубі “Рокси” 16 лютого та у брнеському клубі “Фледа” 17 лютого. Цей квартет, який грає на межі стилів фолк, джаз, соул і транс виступатиме тут вже вдруге. Якщо вам подобається експериментальна музика, комбінація жанрів і загалом українські традиції у модерній обробці — вам обов’язково сюди. Самі учасники та учасниці гурту називають

свій стиль “етно-хаос”, оскільки дуже пов’язані з культурою своєї країни, але намагаються надати йому неповторного формату. Гурт виступає завжди тільки акустично та вживу. За свою багату кар’єру він зіграв понад півтисячі захопливих та енергійних виступів в різних куточках світу. Інтерес до їхньої музики проявили і кінорежисери. Попередня вартість квитків на концерти у Празі та Брні — 631 та 476 чеських крон (у день концерту вартість може бути вищою). ■

пор

СПІВАЧКА ОКСАНА МУХА ПРИЇДЕ ДО ЧЕХІЇ

«Квітка Цісик повернулась до нас голосом Оксани Мухи», – ці слова Ніни Матвієнко доволі часто повторюють про співачку, яка в лютому приїде з концертом до Праги. Оксана Муха має в своєму репертуарі пісні, які близькі багатьом українцям. Вони є народними або покладені на музику вірші видатних поетів, а також авторські пісні українських композиторів, зокрема, Володимира Івасюка. У репертуарі співачки твори різного формату: від стародавніх українських народних пісень і до сучасної авторської та експериментальної музики.

Оксана Муха – 40-річна українська співачка та скрипалька з Червонограда, заслужена артистка України. Закінчила Львівську середню спеціальну

музичну школу-інтернат імені Соломії Крушельницької, Львівське державне музичне училище імені С. Людкевича, Львівську національну музичну академію імені Миколи Лисенка. Була артисткою оркестру Львівського муніципального камерно-симфонічного оркестру «Леополіс», співпрацювала із хоровою капелою «Дударик», із Тарасом Чубаєм, лідером гурту «Плач Єремії» та «Пікардійською терцією». Видала пластунську збірку «При ватрі» й альбом «Колядки та щедрівки».

Оксана Муха виступить у Празі в неділю 13 лютого в театрі Image (вул. Народні 25, Прага 1) на запрошення української організації Forum kultur, яку очолює Ростислав Прокоп'юк. Вартість квитків – 400 та 600 чеських корун, 100 кч – для дітей до 10 років. ■

Вл. інф.

ЖИВИЙ ЛАНЦЮГ УКРАЇНЦІВ НА КАРЛОВОМУ МОСТІ

Прапор „живого ланцюга“ соборності України, Прага 22 січня 2022 року.

Акція єднання українців та друзів України у Чехії з нагоди Дня соборності України відбулася на пражському Карловому мості. Вона мала нагадувати “живий ланцюг”, який створили цього дня 1990 року як символ єднання заходу та сходу України. І щороку 22 січня такий «живий ланцюг» Соборності на мосту Патона у Києві символічно єднає лівий та правий береги Дніпра. Тож у Чехії українці символічно об'єднують два береги Влтави, підтримавши таким чином соборність України. Акція мала

надзвичайну важливість, оскільки привертала увагу перехожих пражан, туристів та ЗМІ на актуальну військову загрозу Україні з боку російського агресора. Вона також символізувала подяку українським захисникам, які боронять зараз безпеку не лише України, але й цілої Європи, в тому числі й Чехії.

На Карловому мосту був розтягнутий 30-метровий прапор України, піднято багато менших українських синьо-жовтих стягів. Українці й чехи з проукраїнськими поглядами прихо-

дили з родинами, друзями, у гарному настрої та українською символікою. Акція відбувалася у суботу 22 січня від 11:30 до 13:00, розпочавшись поруч із греко-католицькою церквою святого Климента, яку масово відвідують українці.

Традиція «ланцюга Соборності» налічує вже 32 роки. 21 січня 1990 року мільйони українців взяли за руки, з'єднавши Івано-Франківськ, Львів та Київ у день 71-річчя проголошення Акту злуки УНР і ЗУНР. Ця подія стала важливим кроком до проголошення української незалежності й звідтоді є символом єдиної, сильної та вільної України.

Акт злуки Української Народної Республіки та Західноукраїнської Народної Республіки було проголошено в Києві 22 січня 1919 року. У ньому, зокрема, відзначалося: «Однини воедино зливаються століттями одірвані одна від одної частини єдиної України – Західноукраїнська Народна Республіка (Галичина, Буковина, Угорська Русь) і Наддніпрянська Велика Україна. Здійснились віковічні мрії, якими жили і за які умирали кращі сини України. Однини є єдина незалежна Українська Народна Республіка». ■

Вл. інф.

ЧЕХІЯ ДОПОМОЖЕ УКРАЇНІ ЗБРОЄЮ

Новий чеський уряд хоче допомогти Україні на тлі можливої ескалації з боку Росії і має намір відправити або продати військове обладнання Києву. Також надати притулок жінкам та дітям у випадку війни. Про це заявила міністерка оборони Яна Чернохова. Таке постачання слід узгодити з країнами Вишеградської четвірки, або з Німеччиною, Австрією чи країнами Балтії. «Чехія історично, політично і по-союзницьки — на боці України. Якщо Україні буде потрібно, ми спробуємо допомогти», — сказала міністр, додавши, що Україна має повідомити, що саме їй треба. Міністерка зазначила, що в урядовій коаліції, яка складається з п'яти партій, є консенсус. «Я багато консультуюся із міністром закордонних справ Яном Ліпавським, і наші погляди на допомогу Україні збігаються», — сказала вона. Ліпавський

планує 7-8 лютого відвідати Україну разом зі словацьким та австрійським колегами, а Чернохова веде переговори з головнокомандувачем чеської армії Алешем Опатою про можливі потреби України. Швидше за все, це будуть артилерійські боеприпаси. Крім того, очікується, що найближчим часом до Праги прибуде голова ЗСУ Валерій Залужний. Чеська армія наприкінці лютого або на початку березня відправить шістьох військовослужбовців сил спеціальних операцій в Україну для проведення спільних навчань «Срібна шабля 2022». Навчання відбуваються за планом НАТО з розвитку Збройних сил України. Чехія вже постачає боеприпаси Україні, зокрема, снаряди для МП-12 «Рапіра», та БМП-1. Також 2020 році Україна уклала з чеською компанією Excalibur Army контракт на постачання 26 гаубиць DANA M2, боеприпасів та

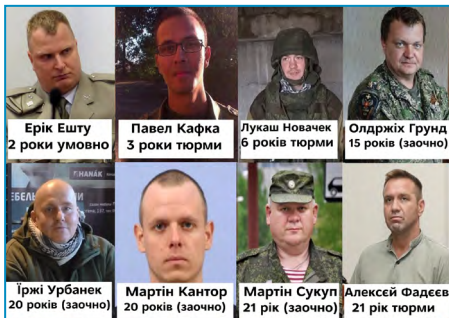
Міністри Яна Чернохова та Ян Ліпавський хочуть максимально допомогти Україні оборонитися від країни-агресора Московії.

технічне обслуговування. У 2021 році українська армія успішно випробувала гарматну систему DANA M2.

Тим часом Британія розпочала постачання Україні протитанкової зброї. Йдеться, зокрема, про легку протитанкову зброю наступного покоління (NLAW), яка може знищити танк на відстані 800 метрів і пробити броню товщиною понад 500 мм. США раніше поставили українському війську протитанковий комплекс «Джавелін». ■

букви

ЗАСУДИЛИ ЩЕ ДВОХ ЧЕХІВ ЗА ВІЙНУ ПРОТИ УКРАЇНИ

За даними Посольства України в ЧР

Вищий суд у Празі в апеляційній інстанції підтвердив вирок у 20 років позбавлення волі громадянину Чехії, який у лавах російських гібридних сил воював проти України на Донбасі. Вирок винесений заочно: засуджений Іржі Урбанек і далі перебуває на окупованій частині Донбасу. Як підтвердив суд, 48-річний Урбанек, на прізвище Бегемот, скоїв передбачені Кримінальним кодексом Чехії злочини терористичного нападу і участі в терористичному угрупованні.

Як заявив суддя-доповідач Александр Каролі, заяви Урбанека, зроблені в соцмережах, були підтверджені, і було однозначно доведено, що він активно брав участь у боях проти влади України, а також де саме, коли і в лавах яких підрозділів він це робив. За таких умов первісний вирок у 20 років позбавлення волі міг би бути

й значно вищим, і апеляційний суд вважає його радше помірним.

Суд також узяв до уваги свідчення й пояснення свідків, які, зокрема, повідомили, що Урбанек поїхав на окуповану частину Донбасу в першу чергу за заробітком, при цьому називаючи тамтешні гібридні сили, в лавах яких він воював, «наслідниками і бандитами». За словами матері Урбанека, той позичав гроші по всій Чехії, але не повертав їх. Він у минулому був засуджений у Чехії вже 13 разів, переважно за маєткові злочини, крадіжки тощо.

2018 року Урбанек розповідав про своє членство в «регулярних військових силах» угруповання «ДНР» журналістам програми «Радіо „Свобода“». Він твердив, що при цьому «не перебував в якихось організованих злочинних угрупованнях», «ніяких злочинів не скоював» і чеської поліції «не боїться». 2020 року Урбанек і його спільник у Донецьку, теж чех Павел Ботка, заявили, що вже не воюють, прийняли, мовляв, іслам і тепер продають у Донецьку меблі чеського бренду Hanak. Представники фірми, утім, заявили, що не мають свого офіційного представництва у Донецьку, а меблі, ймовірно, завозяться на невідконтрольній території із Росії, тобто з порушенням закону.

11 січня, у схожій апеляційній справі Вищий суд у Празі зменшив термін позбавлення волі з 20 до шести років

іншому чехові, засудженому теж за участь у війні Росії проти України. У тому випадку суд визнав, що хвалькуваті дописи в соцмережах, які робив Лукаш Новачек, і його публічні заяви про боротьбу з «українськими фашистами» не доводять його участі безпосередньо в бойових діях, тобто злочину терористичного нападу, хоча підтверджують його обвинувачення в участі в терористичному угрупованні. Суд узяв до уваги психологічну експертизу нині 27-річного обвинуваченого, який вирушив на Донбас ще 2015 року: за висновком експертів, Новачек має потребу у визнанні його реальних чи вигаданих заслуг. Сам Новачек запевняє, що приїхав на окуповану частину Донбасу на заклик місцевої дівчини на ім'я Наташа, з якою він познайомився в соцмережах, і там відмовився вступати до «армії Новоросії» й був тільки цивільним працівником угруповання «ДНР», працюючи на кухні. А в соцмережах, заявляв чоловік, він видавав себе за вояка, щоб не виглядати як дурень, який поїхав на схід України, щоб чистити картоплю.

Це в Чехії далеко не перші випадки судів над людьми, які брали участь у діяльності незаконних збройних сепаратистських угруповань «ДНР» і «ЛНР». Частина таких вироків винесена заочно: засуджені, найімовірніше, переховуються на окупованій частині Донбасу. ■

Радіо «Свобода»

У ЧЕХІЇ ПРОЖИВАЄ 78 ТИСЯЧ УКРАЇНЦІВ ЗА НАЦІОНАЛЬНІСТЮ

Перші результати перепису населення Чехії, який пройшов на початку минулого 2021 року у Чехії, були оприлюднені Чеським статистичним бюро на початку січня 2022 року. Кількість населення країни склала 10,5 мільйонів осіб і дещо зросла у порівнянні із переписом десятилітньої давності. Сталося це, зокрема, через прибуття доволі великої кількості іноземців, яких нараховується 4,7 відсотків, тобто понад 750 тисяч осіб. У Празі їхня чисельність наближається вже до 20%.

За даними перепису, станом на початок минулого року у Чехії проживало 150 178 громадян України. Це — найбільша кількість іноземних громадян у країні. Також значною є кількість громадян Словаччини — 95 588, В'єтнаму — 54 184, Російської Федерації — 35 262. У Чехії проживають десятки тисяч громадян Румунії, Польщі, Болгарії, Німеччини, Монголії, Угорщини та інших країн.

Цікавішими та важливішими для нас є оприлюднені цифри, які свідчать про національну приналежність. Відповісти на ці питання могли всі — як громадяни Чехії, так і України чи інших країн, причому відповідь була довільною і добровільною. Наприклад, перепис показав, що у Чехії проживає понад 6 мільйонів чехів, але 3,3 мільйона осіб взагалі проігнорували це запитання і залишили графу порожньою. Тут можна було написати будь-яку національність, яка “закодована як самостійна”. Тобто, якщо деякі респонденти записували себе, наприклад, як “ганак” чи валах, або жартувавши писали “марсіанин”, то таку відповідь не зараховували, а записували як “інша” (таких виявилось майже 24 тисячі осіб). Але

враховувалися такі особливі національності, як “чехословак” (7,6 тисяч осіб) чи “європеець” (3,7 тисяч осіб).

Якщо в 1991 році до українців у всій Чехії зголошувалося 8 тисяч осіб, то вже через тридцять років їхня кількість виросла майже вдвісьтеро і нині нараховує 78 068 осіб. Майже третина з них припадає на Прагу, де кількість українців складає 2 відсотки. Українська меншина за кількістю поступається моравській (360 тисяч), одночасно “чеській та моравській” (майже 180 тисяч) та словацькій (96 тисяч), які, утім, за останні десять років зменшилися у півтора рази. Але зросли в'єтнамська (31 тисяч) та російська (25 тисяч) громади. На третину стало менше поляків — зараз їхня кількість становить неповних 27 тисяч. Нараховано було також 12,5 тисяч сілезців, понад 9 тисяч німців, понад 6 тисяч монголів, 6 тисяч болгар, майже 6 тисяч угорців, 4,4 тисячі ромів, 4,3 тисячі білорусів, 3,2 тисяч румунів. У ромів показник цікавий тим, що більшість із них з них записувало й другу національність, наприклад, чеську (майже 16 тисяч) чи словацьку (понад 800 осіб). Так само і у євреїв, яких у Чехії нараховується майже 800 осіб, а євреїв та чехів водночас — понад 900.

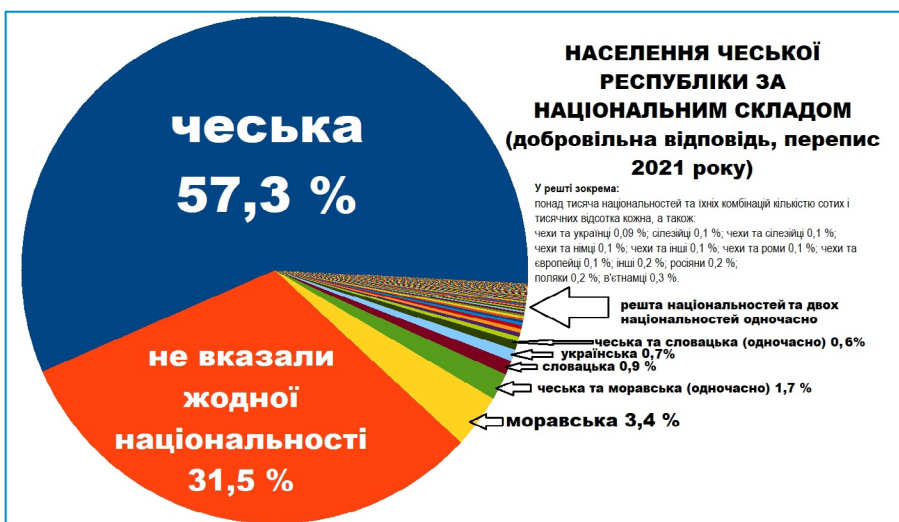
Кількість історичних меншин, представники яких входять до Ради чеського уряду у справах нацменшин, така: серби — 2914, греки — 2069, хорвати — 1167, русини — 608 (ще 382 особи визначають свою національність як “чеська та русинська”). У той час, як у 1991 році таких було утричі більше — майже дві тисячі осіб. У своєму коментарі на “Радіо “Свобода” ужгородський письменник та журналіст Олександр Гаврош, зокрема, зазначає: “З кожним переписом кіль-

кість русинів зменшується, попри те, що весь час триває потужна міграція із Закарпаття до Чехії, і значну частку (якщо не основну) тутешньої української меншини складають саме закарпатці. Однак вони себе ідентифікують українцями, спростовуючи твердження про насильницький характер української ідентичності на Закарпатті”.

До речі, зросла відносно минулого перепису кількість людей, які відносять себе до двох національностей. Найчастішими комбінаціями є чеська та моравська (майже 180 тисяч осіб), чеська та словацька (понад 59 тисяч), чеська та європейська (18 тисяч), чеська та ромська (майже 16 тисяч), чеська та інша (14 тисяч), чеська та німецька (13,6 тисяч), чеська та сілезька (12,5 тисяч). Поодинокі можна знайти різноманітні, несподівані чи дивні комбінації, наприклад, “чеська і чехословацька”, “албанська та сербська”, “палестинська та єврейська”, “лужицько-косербська та моравська”, “румунська та молдавська”, “англійська та британська”, “європейська та швейцарська” або “австралійська та канадська” тощо.

Щодо комбінацій із нашою національністю, то всі показники є такими: лише українська національність — 78 068; українська та чеська — 10 056; далі українська та: російська — 1 642; угорська — 1 244; русинська — 360; румунська — 307; інша — 165; польська — 149; моравська — 142; словацька — 122; білоруська — 85; болгарська — 82; молдавська — 80; єврейська — 63; німецька — 37; європейська — 36; вірменська — 32; грузинська — 14; казахська — 14; італійська — 12; ромська — 11; американська (США) — 11; португальська — 10; азербайджанська — 10; литовська — 9; грецька — 9; естонська — 8; македонська — 8; узбецька — 7; канадська — 6; чехословацька — 6; британська — 5; голландська — 5; австрійська — 4; сирійська — 4; сербська — 4; корейська — 4; турецька — 4; ірландська — 4; французька — 4; іспанська — 3; чеченська — 2; боснійська (мусульманська) — 2; арабська — 2; англійська — 2; китайська — 2; швейцарська — 2; шведська — 2; киргизька — 2; сілезька — 2; албанська — 1; баскська — 1; індійська — 1; хорватська — 1; туркменська — 1; монгольська — 1.

Цікавими ще виявляються дані відповідей учасників перепису про рідну мову. Як і у питанні про національність, тут можна було обрати два варіанти відповідей. Наразі ці дані не опубліковані. ■

ВІЙНА З УКРАЇНОЮ МОЖЕ КОШТУВАТИ ПУТІНУ ВСЬОГО

У великому інтерв'ю словацький експерт пояснює, про що йдеться в переговорах з росіянами і чи можливе застосування ядерної зброї

ТЕКСТ: Мірек ТОДА

Словацький знавець країн колишнього Радянського Союзу Олександр Дулеба прогнозує, що Казахстан після Білорусі стане ще одним васалом Росії.

Напередодні переговорів між Заходом і Росією в Женеві та Брюсселі, які відбулися на початку січня 2022 року, ми обговорили з Олександром Дулебою, аналітиком Асоціації зовнішньої політики та професором Пряшівського університету напружену ситуацію, яка склалася. Чи зможуть домовитися Росія, США та НАТО та чи виникне між Росією та Україною і, можливо, деякими країнами НАТО, повномасштабна війна? Обговорюємо, як Росія стала захисником авторитарних режимів, перешкоджаючи модерніза-

ції та демократизації пострадянських країн; чому такі країни, як Вірменія, Білорусь та Казахстан, швидше за все, залишаться замороженими в пострадянському маразмі; як Зеленський заволодів Москвою, і Путін зараз не може з цим змиритися; що буде з Казахстаном і чому там зовсім інша ситуація, ніж у Білорусі; що таке червоні лінії Путіна і де вони у Альянсі; чому Путін ризикує власною горлянкою у війні проти України та інші питання.

- В Женеві відбулися переговори між США та Росією, згодом пройшли дискусії в НАТО та ОБСЄ. Чи вплинули драматичні події в Казахстані на них?

- Фундаментально. Ми бачимо, як Росія де-факто поглинає Білорусь. Казах-

стан, якщо там вдасться остаточно придушити протести і зберегти режим Касима-Жомарта Токаєва, стане другою Білоруссю. Тобто він стане абсолютно залежним від Росії. І це суттєво змінить динаміку у Східній Європі.

- Чому?

- Ми спостерігаємо поглиблення конфлікту між асоціативним тріо (Україна, Молдова та Грузія), з одного боку, і блоком таких країн, як Казахстан і Білорусь, де Росія має явну перевагу. Це означатиме ескалацію конфлікту між цими таборами та зростання вимог Росії до України, США та НАТО. Але як буде в Казахстані, побачимо – там процеси ще не завершилися.

- Президент Казахстану заявив, що солдати можуть стріляти в протестувальників без попередження, тому що «це терористи». У придушенні повстання взяли участь підрозділи з пострадянських країн Організації Договору про колективну безпеку. Що це означає на практиці?

- Це яскрава демонстрація важливості Організації Договору про колективну безпеку (ОДКБ). Вперше він використовується як для домінування Росії в колишньому пострадянському просторі. Якщо раніше ця організація означала, що країни координували свою безпеку та військову політику, проводили навчання тощо, то тепер вона вперше була використана для придушення протестів у межах однієї зі своїх країн. Хоча президент Казахстану Токаєв просив про таку допомогу, це не змінює того факту,

Олександр Дулеба

що Росія стає захисником авторитарних режимів, і військовими засобами перешкоджає їхній демократизації, модернізації та подальшому розвитку. Вона зберігає радянський авторитарний стиль правління та його режими.

- Це щось змінить для Казахстану?

- Це суттєво змінює динаміку, адже Казахстан є ключовою країною для Росії. Але зараз, як і Білорусь, перестає бути автономним гравцем у міжнародних відносинах. Обидві країни стають васалами Росії. Досі Казахстан завжди був лояльним, росіяни завжди його поважали. Як і Лукашенко, Назарбаєв проводив незалежну зовнішню політику. Хоча вони радилися з Росією з принципових питань, щоб не вступати з нею в серйозний конфлікт, це не означає, що конфліктів між ними не було. Наприклад, близько місяця тому Казахстан вступив у суперечку з Москвою, оскільки вніс зміни до свого мовного закону і зробив використання казахської мови обов'язковим навіть у північних регіонах, де проживає значна російськомовна меншина. Це викликало велике невдоволення в Державній Думі — нижній палаті російського парламенту. Здавалося, що президент Казахстану Токаєв навіть конфліктує з Путіним, але зараз переходить під його контроль. Це наче б ми прибрали з карти світу дві країни, які могли проводити незалежну політику.

- Порівняно з Білоруссю Казахстан все ще є великим гравцем — його розміри дорівнюють розмірам Західної Європи, він багатий на корисні копалини, зокрема уран. У чому полягає його проблема?

- Це велика країна, але це степ. Родючі землі — переважно у Алматинській долині. Влітку там — плюс 50, а взимку — мінус 50. Умови проживання там дуже важкі. Казахстанців всього 19 мільйонів, і, з огляду на розміри, ця країна дуже малонаселена. Водночас вона межує із густонаселеним Китаєм. При цьому в країні проживає значна російськомовна меншина — близько 20 відсотків населення. Ситуація там подібна до ситуації на сході України, але там суміш виникла внаслідок трудової міграції, тоді як північний Казахстан став "перевантажувальним пунктом" для двох мільйонів українців, які були переміщені сюди ніби як націоналісти, які підтримували бандерівців. Туди прибували й військовополонені часів

Генеральний секретар НАТО Йєнс Столтенберг, заступник міністра оборони РФ Александр Фомін та заступник міністра закордонних справ РФ Александр Грушко під час переговорів у Бельгії. Грушко вимагав від НАТО „забирати шмаття“, гарантувати неприйняття до Альянсу України та Грузії, і повернутися до стану до 1997 року.

Другої світової війни. І, звичайно, росіяни, які там проживали. Через Північний Казахстан також проходять дві ключові залізниці, які обходять Урал і з'єднують Росію з Сибіром. Тут виникли нові російськомовні міста.

- Отже, там є дуже сильні зв'язки із Росією?

- Казахстан інфраструктурно ніби відокремив центральну Росію від Сибіру. І це також є частиною російської національної свідомості — росіяни вважають північний Казахстан частиною своєї батьківщини, так само, як і частину України — від Одеси до Донбасу, тобто не реалізовану "Новоросію". ОДКБ дотепер відмовлялася від військового втручання. Але про його застосування в Казахстані парадоксальним чином оголосив прем'єр-міністр Вірменії Нікол Пашинян, який сам прийшов до влади після масових протестів. І це парадокс, бо сам Пашинян просив допомоги під час азербайджано-вірменської війни за Нагірний Карабах, але Росія йому тоді сказала, що якщо конфлікт не пошириться на територію Вірменії, вона не втручатиметься. Тому його прохання було відхилене. Але тепер він, як голова ради ОДКБ, прийняв прохання Токаєва. Водночас Пашинян також намагався позбутися впливу Росії. Загалом, його країна перебуває у дуже складній ситуації. Вона ізольована з боку Туреччини, має важкий доступ до торгівлі з ЄС, з іншого боку — хоче проводити реформи та модернізацію. Він переміг на виборах, хоча перед тим програв війну.

- Чому?

- Вірменський народ побачив у ньому альтернативу корупційному режиму,

який колись там панував. Але зараз він у дуже особливій ситуації, і ніби хоче показати нам, яким напрямом піде Вірменія. Йдеться, по суті, про його відмову від реформ — жодна з цих країн просто не хоче йти на конфлікт з Росією і змінювати власне суспільство. Так вони завмирають у пострадянському маразмі.

- Зараз це, ймовірно, стосується і Казахстану. Те, що туди прибули російські війська, напевно, не буде безкоштовним...

- Це буде схоже на Лукашенку, який втратив можливість вільно проводити зовнішню політику Білорусі. Токаєв тепер втратить так само. Їм необхідна допомога Росії проти власних громадян. Щоб вони могли перерозподіляти свої активи. Хоча Казахстан є найбагатшою країною в регіоні, він залежатиме від Путіна в ім'я підтримки власних грошових потоків.

- Чи відрізняється ситуація в Казахстані від Білорусі?

- Частково проблема в тому, що це кланове суспільство. У Казахстані є три "жузи" — клани. Але поки що в політиці домінував лише один із них, найстарший. Правив із царських часів, за часів СРСР і аж до сьогодні. Це була кліка Назарбаєва. Якщо ви хотіли працювати в державній установі, ви повинні були мати походження із цієї "жузи". Казахське суспільство знає зовсім інший поділ і незрозумілі з європейської точки зору проблеми. Адже це Середня Азія. Якщо конфлікт стосується і суперечок між кланами, то він набуває зовсім іншого виміру. Якщо він не буде регульований, Казахстану не вдасться

легко вийти з цього всього. На відміну від Білорусі, звідки Лукашенко вдалося вигнати сотні тисяч людей, Казахстан не вижене дві третини населення, якщо вони налаштовані проти вас. Політична система і поділ влади там, здається, не працюють.

- А хіба Захід, який толерував корупцію, відмивання брудних грошей і цей несправедливий перерозподіл ресурсів на користь багатій еліти, не несе відповідальності також?

- Певним чином несе – великі інвестиції надходили в країну із західних країн, особливо до нафтової промисловості, і завдяки їм видобуток зріс у кілька разів. Але ці компанії також були зацікавлені в стабільності. Казахстан мав імідж мирної країни, де все працює, а виявилось, що це лише ширма. Стабільність у цьому випадку означала терпимість до авторитарного режиму та відсутність реформ і демократизації.

- У містах попадали статуї Назарбаєва, столицю вже не називають Нур-Султаном. Чи означає це, що час Назарбаєва закінчився?

- Ця система нежиттєздатна. Не може Казахстан залишатися елітарною країною, де всі рішення приймає один клан. Потрібно буде досягти угоди про розподіл влади, що не обов'язково означає демократизацію. І росіяни не можуть підтримувати його у військово-муніципальній в довгостроковій перспективі. З Білорусі активних громадян можна вигнати або посадити у в'язницю, на деякий час все придушити. Але в Казахстані все набагато складніше. Казахстан чекає – за будь-якого режиму – абсолютно нова ера.

- Москва спочатку була здивована ситуацією в Казахстані. Чи може вона скористатися нею зараз для зміцнення своїх позицій?

- Дозволити вільний розвиток, демократичні вибори та новий уряд, який міг би по-іншому сприймати свої інтереси щодо Росії, було б величезним ударом для Путіна. Стратегічно їм потрібно тримати Казахстан під контролем, але в той же час їм потрібно підтримувати лише тих, хто від них залежить. Вони не мають можливості домовитися з іншими "жузами". При цьому не забуваймо, що коли росіянин говорить «батьківщина», він має на увазі також частини інших країн, і це набагато більше, ніж Білорусь. Він має на увазі північний Казахстан та схід України.

- Як ви поясните прокремлівську та казахстанську риторику про те, що протести насправді є зовнішньою агресією, а протестувальники – терористами?

- Цю пісню ми чули від Януковича в Україні та Лукашенка в Білорусі. Це лідери, які втратили політичну легітимність. Адже вони стверджують, що їх населення любить. Тож які революції? Вони не можуть прийти зсередини! Адже люди щасливі настільки, наскільки заробляють і живуть. Тому, на думку правлячої еліти, завжди винні зовнішні сили, які повинні все організувати. Таке мислення збочене. Воно відкидає всю історію людства. Ніби стверджує, що Велику французьку революцію також організували американці. Значить, хтось ззовні організував всю історію? Це заперечення історії. Якби для цього не було внутрішніх передумов, нічого не мог-

ло б статися ні в Білорусі, ні в Україні, ні в Казахстані. Достатньо згадати, що режим Путіна заборонив «Меморіал», який розслідував злочини нацизму та сталінізму в Радянському Союзі. «Меморіал» також вивчав Другу світову війну, і не тільки позитивні успіхи у визволенні Червоною Армією, але й документував злочини, скоєні, наприклад, НКВС. Але режим вважає, що людям не потрібно цього знати, і краще стерти це все з їхньої пам'яті... Вся російська пропаганда – в тому числі білоруська чи токаєвська – стверджує, що їхні власні громадяни є терористами, тому що уряди все роблять ідеально.

- У Росії деякі письменники та інтелігенція вже написали лист протесту проти введення військ до Казахстану. Чи можна порівняти це з радянським вторгненням до Чехословаччини 1968 року?

- Це дуже схоже. Тоді це був Варшавський договір, тепер – Організація Договору про колективну безпеку, де військовий блок використовується для вирішення внутрішньополітичних проблем однієї з країн-учасниць. Заморозити і не допустити змін так само, як зупинили розвиток під час Празької весни. І так само, як совети призначили своїх вірних людей у нас, вони роблять це і в Казахстані. У тих, хто там є, не буде вибору. Казахстанська еліта просто не змогла управляти державою і може керувати лише за підтримки ззовні. Це повна протилежність пропаганді, яка стверджує, що все це було організовано ззовні.

- Низку переговорів між Заходом і Росією Москва домоглася лише величезною кількістю російських військ на українському кордоні та подальшими вимогами до США та НАТО, так званими червоними лініями Путіна. Але це все неприйнятно для Алянсу. Як насправді виникла ця ситуація?

- Є кілька причин. Перше і головне – Росія фактично не змогла домогтися бажаного щодо України. У Москві очікували, що українська еліта на чолі з президентом Володимиром Зеленським злякається. Вони думали, що в Києві приймуть очолюваний сепаратистами Донбас, інтегрують його до внутрішньої системи країни, а потім це стане російським інструментом контролю розвитку країни та блокування її інтеграції з ЄС і зближення з НАТО. Але українці вирішили, що краще закрити кордони і продовжувати свою діяльність,

Після жорстокого придушення протестів Казахстан стане більш залежним від Москви.

В Росії придушене абсолютно все вільнодумство. Опозиціонери — або у в'язниці, або в еміграції, або мертві. Під заборону потрапило історичне товариство «Меморіал», яке розкривало правду про сталінізм.

у тому числі інтеграційні амбіції, без цієї частини Донбасу.

- Тобто Мінський процес провалився з точки зору Москви?

- Він не призвів до того, чого очікували росіяни. Зеленський через півтора року маневрування, сподівання на зустріч з Путіним, коли у нього була наївна думка, що він все «порішає», раптом дізнався, що це не вийде. І близько року тому змінив думку. При цьому він втратив частину виборців, які наївно очікували від нього вирішення конфлікту. Ідея полягала в тому, що хтось, хто не пов'язаний із Майданом, Порошенком та елітою з площі, міг би це змінити. Йдеться про політика, який прийшов у політику вже після Майдану. Але врешті-решт і Зеленський також почав проводити політику Порошенка. У зовнішній політиці повернув праворуч і став, так би мовити, українським націоналістом. Він відкинув російські уявлення, а українці, навпаки, почали говорити про те, що хочуть до НАТО.

- Вони на це не розраховували?

- Ще молодим талантом Зеленський брав участь у російськомовному конкурсі «Клуб веселих і винахідливих», яким також захоплюються росіяни. Крім того, він єврейської національності. Тож євреї і націоналіст — у цьому сузір'ї пропаганда про бандерівських фашистів взагалі не працює. Більше того, завдяки Кримській платформі, яка була великим успіхом української дипломатії у серпні минулого року, українцям вдалося мобілізувати громадську думку. Понад 40 країн і міжнародних

організацій продемонстрували, що не визнають анексію Криму, і звинуватили Росію в підтримці сепаратистів. Міністр закордонних справ Дмитро Кулеба добре попрацював, і це був сигнал для росіян, що вони повинні спробувати щось інше.

- Які ще причини того, що Путін лякає війною?

- Внутрішні. Ситуація з пандемією ковіду в Росії не покращується, справа Навального, протести... Ви повинні просто мобілізувати населення, тому що ви не хочете мати справу з власною корупцією та системними провалами. Модель такої стабільної країни, якою був Казахстан, дуже легко може бути повторений в Росії. Як свідчать опитування, тут зростає протестний потенціал, особливо серед

молоді. Тому Кремль має визначити новий порядок денний. У Казахстані ніхто такого не очікував, але якщо все виявиться по-їхньому, то врешті-решт їм буде добре, тому що вони зможуть контролювати його ще більше.

- Чому тема розширення НАТО знову опинилася на столі?

- Українці дуже добре нагадали американцям та європейцям про їхні зобов'язання за Будапештським меморандумом: «У 1994 році ви змусили нас здати наші ядерні боеголовки та відмовитися від ядерної зброї». Україна була центром космічних і ядерних досліджень. Крім Росії, значна частина радянських ядерних боеголовок була розміщена в Україні, інша частина — в Казахстані та Білорусі. Тоді американці, британці та росіяни змусили ці країни передати їх Росії, яка підписала меморандум. Натомість Київ отримав гарантії безпеки та територіальної цілісності. Тож українці зараз нагадали своїм західним партнерам про свої зобов'язання — і сказали: або дайте нам перспективу членства в НАТО, або ми будемо розвивати ядерну зброю. Ми можемо це зробити, навіть якщо це коштує великих грошей. У них просто є все, щоб мати балістичні ракети з ядерними боеголовками, як це було за часів СРСР.

- І як Захід підійшов до цієї дилеми?

- Отримав на вибір — або ми даємо Україні право розробляти ядерну зброю, або погоджуємося на її членство в НАТО. Адже ми маємо зобов'язання 1994 року перед Україною. Про членство у НАТО,

Ліквідація ядерного арсеналу, Первомайськ, Україна, 1994 рік.

звичайно, мови наразі немає. Багато великих країн, таких як Німеччина та Італія, з цим не згодні. Але якщо Британія та США виконуватимуть свої зобов'язання, це вплине на весь Альянс. На мою думку, адміністрація Байдена обрала правильну стратегію підтримки України.

- А хіба не було впевненості?

- Коли у мене була можливість поговорити з різними експертами, вони сказали мені, що зараз Китай буде проблемою для Байдена, і що на Україну всім буде начхати. Однак було глибоке незрозуміння того, що поставлено на карту. Українцям вдалося провести гарний наступ, кульмінацією якого стала Кримська платформа, а також дилема – з одного боку, членство в Альянсі, з іншого – ядерна зброя. Те, що в Тихому океані виник пакт між США, Великобританією та Австралією через можливу ескалацію у випадку з Тайванем, не означає, що їм байдужа Україна. Тому росіяни виступили з пропозиціями до обох угод.

- Про що йдеться у першій?

- Вона стосується американців і виведення ядерних боеголовок у стаціонарних і мобільних силах, на атомних підводних човнах і у стратегічних бомбардувальниках. Росія і США – єдині дві країни в світі, які можуть одночасно випустити тисячу балістичних ракет з ядерними боеголовками, проти яких немає захисту. І ми це знаємо з часів Карибської кризи. Знаємо, що ядерна війна неможлива, тому що всі знищать один одного. Фактично росіяни пропонують повернутися до Договору про протиракетну оборону (ПРО) від 1972 року.

- Про що в ній йшлося?

- Через десять років після карибської кризи відбулися переговори, і обидві сторони зобов'язалися припинити розробку засобів оборони від балістичних ракет. Джордж Буш-молодший вийшов із першої угоди у 2002 році, коли американці почали розробляти нові елементи протиракетної оборони, спрямованої проти «гангстерських держав», таких як Північна Корея та Іран. Але не проти Росії – таку вони не можуть розробити. У російській пропозиції йдеться фактично про повернення до цієї угоди, де діятиме принцип взаємного ядерного залякування і де не

розвиватимуться можливості, які б були вигідні одній чи іншій стороні.

- Що би це означало?

- У американців багато ракет на підводних човнах, які можуть вільно пересуватися. У росіян теж є підводні човни, але вони також мають мобільні сили і можуть переміщувати балістичні ракети з центральної Росії на Камчатку чи у Білорусь. Росіяни пропонують контролювати устаткування, яке може нести ядерні боеголовки, і американці мають забрати свої підводні човни й не виводити їх за межі своїх територіальних вод. У той же час росіяни були б відкриті до встановлення фіксованих місць для ракет-носіїв. Згідно з угодою SORT, підписаною Обамою та Медведевим у Празі, кількість ядерних боеголовок з обох сторін сьогодні становить близько 1550. Холодна війна закінчилася на рівні десяти тисяч. Інші угоди зменшили кількість. Все це нісенітниця, адже така кількість ядерних боеголовок не потрібна жодній країні. Навіть якби американці створили якусь оборону, за такої кількості через неї завжди б пройшло кілька ракет.

- Отже, ми повертаємося до часів кубинської кризи?

- Це не схоже на кубинську кризу, коли росіяни погрожували встановити ракети на Кубі і могли досягти американського узбережжя. Ось тут я бачу простір для конструктивних дискусій. Росіяни розсерджені тим, що можуть випустити тисячу ядерних ракет одночасно, але в той же час їм здається, що їх не сприймають, що американці не хочуть ділити з ними світ. Їхнє уявлення полягає в тому, що буде двоє поліцейських – американець і росіянин – і вони розділять світ, тому що мають найбільшу, хоча й не придатну до використання, військову силу. Росіяни відчувають, що американці в цьому їх ігнорують – і це було у них від часів розпаду Радянського Союзу. Вони думають, що якщо у них є ядерна зброя, то ми повинні поважати те, що вони роблять щодо Білорусі, Казахстану чи України. Мета Росії – повернутися на сцену у якості глобального гравця.

- Нещодавно глава європейської дипломатії Боррелл поскаржився в Україні на те, що Європу витіснили з переговорів. Правильно?

- ЄС там участі не бере, тому що не

має ядерної зброї – якщо не рахувати окремі держави, в даному випадку Францію. Пам'ятаю, як ми були в 1990-х роках у Дніпропетровську (нині Дніпро) на семінарі про ЄС. Це було в технічному університеті, де розробляли ядерну зброю. І там постало питання: а хіба ЄС виробляє ядерну зброю? Отой погляд із Дніпропетровська на світ був таким, що є тільки Вашингтон і Москва. Це такий радянський і російський підхід до ЄС. Однак, якби переговори з Росією завершилися угодою про ці носії ядерної зброї, це був би прогрес. Це було б корисно. Але не ціною поступок Росії та толерування її політики щодо України.

- Чи можете ви собі уявити, що лідери НАТО підписують зобов'язання не приймати більше членів?

- Тут потрібно пояснити, що це означає з точки зору військової інфраструктури. Рішення про розширення було прийнято після російської кризи на початку 1990-х, коли Клінтон сказав, що питання не в тому, чи НАТО розширюватиметься, а в тому, коли НАТО розширюватиметься. Потім відбулася низка переговорів між міністром закордонних справ Росії Примаковим, головою НАТО Соланою та держсекретарем США Олбрайт. Нарешті, у 2007 році Примаков погодився на розширення НАТО за певних умов, які стосуються звичайних озброєнь. Йому вдалося досягти угоди про те, що нові країни-члени матимуть дуже жорсткі обмеження для звичайних озброєнь, щоб вони не змогли збільшувати свої можливості. Все це було адаптовано в Договорі про звичайні збройні сили в Європі. Кожна країна отримала конкретні обмеження, що обмежувало нас у прийнятті рішень. Наприклад, щодо збільшення кількості військ. Були також введені регіональні обмеження, що означало, що країни повинні були перерозподіляти його одна одній. Це була російська страховка, про яку домовився Примаков. І не було мови про те, що НАТО більше не може розширюватися.

- Але ця домовленість вже не діє?

- Відповідно до цієї угоди та Договору про звичайні збройні сили, східне крило НАТО не могло існувати в Європі. Але росіяни вийшли з Договору про звичайні збройні сили в 2007 році – у них самих була проблема з обмеженнями. Путін був

засмучений тим, що робота з Бушем в Афганістані в 2001 році не вплинула на його визнання як впливового гравця. Потім прийшов Ірак, кольорові революції та арабська весна, і він зрозумів, що після десяти років спроб зробити Росію глобальним гравцем у нього в руках немає нічого. Тепер, коли росіяни пропонують повернутися до 1997 року, вони повинні знову прийняти умови угоди про звичайні озброєння. Політично НАТО ніколи не брала на себе зобов'язань щодо розширення – завжди йшлося лише про наближення військової інфраструктури до Росії.

- Чи мають вони прийняти нову редакцію угоди?

- Звичайно, сьогодні маємо зовсім нову ситуацію. Росіянам доведеться знову відкрити свої військові структури, зробити військові навчання прозорими. Нам всім це потрібно. Давайте спокійно домовитися про нові межі, бо ситуація змінилася. Але російська пропозиція неприйнятна з кількох причин. Вони роблять вигляд, що з тих пір нічого не сталося – ніби не було їхньої інтервенції в Грузію та в Україну. Якби були нормальні відносини між Заходом і Росією, і Україна хотіла б вступити в НАТО – можна говорити про військову інфраструктуру. Але в той же час ми не можемо забороняти суверенній країні самостійно приймати рішення про свою зовнішню політику. Червоні лінії чіткі. Ми не можемо оновлювати Мюнхен 1938 – американці та британці не можуть вести переговори з Путіним щодо України, як тоді Чемберлен, Даладье та Гітлер домовилися про Чехословаччину.

- Якщо він висуває такі неприйнятні вимоги, то чи не є це для Путіна зачіпка для початку війни?

- Це "гра в боягузів" (з теорії ігор: модель суперечки, в якій обидві сторони переслідують свої інтереси, і йдеться про те, хто першим піддасться тиску в конфліктній ситуації - прим. ред.). Якщо ми говоримо про раціональні аргументи, то я вважаю, що не в інтересах Росії розпочинати війну з Україною, тому що Путін заплатив би за це таку ціну, яка може поставити під загрозу його систему і позбавити його влади. Це була б величезна криза і бійня. В Україні зовсім інша армія, ніж була у 2014 році, коли Янукович фінансував поліцію і не дбав про армію. У квітні 2014 року

з'ясувалося, що боездатних бійців — лише шість тисяч із 100-тисячної армії. Якби не було організовано добровольчі батальйони, все виглядало б зовсім інакше. Зараз українці мають близько 260 000 військовослужбовців на озброєнні та мільйон військових у резерві протягом трьох днів. У них відносно добре озброєна армія. Танків і літаків менше, але системи протиракетної оборони у них такі ж добрі, як і у росіян, бо вони розроблені в Україні. У них також є закон про територіальну оборону, у них є військові навчання на районному рівні по всій країні. Для перемоги росіянам доведеться розгорнути в рази більше військ. Але це була б страшна ціна. Українці працюють над тим, щоб їхні збройні сили діяли за перевіреними стандартами Альянсу. І певним чином вони покращили принципи Альянсу.

- Чи можуть росіяни розпочати обмежену військову операцію з метою захоплення всього Донбасу на користь сепаратистів, або отримання сухопутного шляху до Криму?

- У цій ситуації таке можливо лише якщо розпочнеться тотальна війна – Росія проти України. І це не буде так, що українці у Львові спостерігатимуть, що щось відбувається на сході країни.

- Захід почав публічно говорити про санкції, якщо Росія атакує Україну. Чи достатньо рішуче він відреагував?

- Я вважаю, що так. Як мінімум, США та британці обіцяли озброїти Україну, що дасть змогу збалансувати диспропорцію з росіянами за допомогою оборонної зброї. Тепер українці мають навігаційну систему, і від тієї миті, коли хтось вистрелить у них, вони знають, звідки вийшов вистріл, і можуть автоматично стріляти в нападника. Тому війна для Путіна може коштувати йому голови. Він мав би добре подумати. З іншого боку, він фактично уже двадцять років є президентом чи прем'єр-міністром. А коли правителі правлять так довго, вони втрачають відчуття реальності. Кількість людей, з якими вони розмовляють, продовжує зменшуватися. І вони не говорять правителям думки, які вони не хочуть чути. Там неминуче спотворюється інформація і втрачається контакт з реальністю. Тоді ірраціональні мотиви починають працювати сильніше. І якщо Путін десять років говорить, що це має зупинитися в Україні, або

що українці та білоруси насправді не нація, а росіяни, то можуть траплятися й ірраціональні речі.

- Якби це сталося і почалася б тотальна війна, чи був би Захід дійсно сповнений рішучості відповісти жорсткими санкціями?

- У нього просто не було б вибору. Війна Росії проти України повністю змінила б ситуацію в Європі. Посилення східного крила НАТО буде неминучим, що призведе до збільшення витрат і стосувалося б нас набагато більше, ніж ми можемо собі уявити. Ті, хто думає, що нас це не стосується, дуже помиляються. Якщо це станеться, ми будемо дуже щасливими, що маємо якусь оборонну угоду зі Сполученими Штатами.

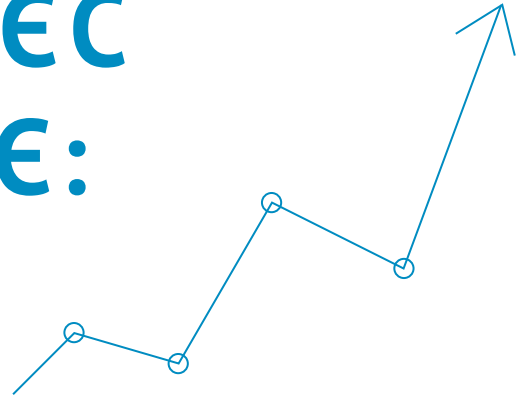
- Якщо почнеться війна Росії з Україною, це, ймовірно, означатиме припинення транзиту газу через Україну?

- Це не виключено. Наслідками цієї енергетичної кризи є те, що ми переходимо до короткострокових контрактів, бо ціна настільки висока, що ми не можемо залежати лише від Росії. І «Газпром» також відкрито каже, що скорочення постачання газу пов'язане зі зниженням попиту з боку європейських трейдерів. Російський газ стає все більш ризикованим товаром. І це проблема для Росії. Вона дійсно "грає в боягузів", намагається переконати опонента, що він ірраціональний, і має відступити. І те, що ми відкриті до цієї гри і починаємо боятися, є наслідком цієї гри.

- Тож які ваші очікування?

- Якби росіяни додавали геополітичні вимоги до технічних питань – це було б погано. Це червона лінія. Якби двосторонні переговори зі Сполученими Штатами в Женеві закінчилися відновленням переговорів щодо стратегічної зброї та її регулюванням, це було б добре. У випадку угоди з НАТО я бачу набагато менше простору. На місці Альянсу я б звернувся до росіян: якщо ви хочете, щоб ми повернулися до 1997 року, то повернімося до Договору про звичайні збройні сили, який зробив прозорішим військовий сектор у європейських країнах. У випадку нових країн-членів НАТО домовитися про другий Договір про звичайні збройні сили не є проблемою. Але не ціною відмови у приєднанні цих країн до Альянсу. ■

ЦІНА НА ГАЗ В ЄС ЗНОВУ ЗРОСТАЄ:

Обсяги постачання російського “блакитного палива” через Україну падають

ТЕКСТ: Лукаш КОВАНДА

Ми перебуваємо напередодні російської інтервенції в Україну. Ціни на газ в ЄС залишаються високими і періодично зростають. На початку січня вони зросли майже на десять відсотків до 88 євро за мегават-годину. Причина підвищення – чергове обмеження російських поставок.

Через словацьку компресорну станцію Вельке Капушани проходить значно менше газу, ніж зазвичай. Замість звичайного рівня близько рівня 850 гігават-годин газу на добу, через станцію протікає менше 300 гігават-годин. Це означає, що постачання російського газу українською газотранспортною системою становлять менше третини норми. На деякий час повністю припинене постачання газу через газогін Ямал, що проходить через Білорусь і Польщу. Німецька компресорна станція “Маллнов” на його виході реєструє

нульові показники постачання з 21 грудня 2021 року.

Ціни на природний газ в ЄС між святами дещо впали, оскільки тимчасове послаблення надав танкерний флот, який привіз зріджений природний газ зі США. Однак це лише тимчасове рішення. Рішення Індонезії обмежити експорт енергетичного вугілля погіршує ситуацію. Це призводить до зростання попиту на замітники скрапленого газу в Китаї. У найближчий період американські чи катарські танкери, ймовірно, транспортуватимуть газ до Азії, а не до Європи, оскільки минулого року Китай та інші азійські країни платили більше, ніж країни ЄС. І Європа залишилася по суті залежною від російських поставок. І у цей опалювальний сезон така ситуація особливо вразлива.

Росія наразі дотримується своїх довгострокових контрактів, але не всі країни ЄС їх мають. Короткостро-

кові поставки, які мають покривати тимчасово високий попит на газ в ЄС, в останні місяці обмежуються Росією. Це видно із наведених даних компресорних станцій Маллнов чи Вельке Капушани.

Відомий американський історик Найл Фергюсон, який раніше працював у Гарварді, а тепер у Стенфорді, у своїй статті на Bloomberg заявив, що російсько-українська війна може розпочатися будь-якої хвилини. Фергюсон спирається на минулорічні слова президента Росії Володимира Путіна, який сказав, що незалежність України є нежиттєздатною історичною аномалією. За словами Фергюсона, Путін захоплюється, швидше, царем Петром I, а не Сталінім. Замість відбудови Радянського Союзу його нібито приваблює тріумф російського самодержця у битві під Полтавою 1709 року на сучасній території України.

За словами Фергюсона, міжнародні умови надзвичайно сприятливі для російського вторгнення в Україну. Росія перебуває у відносно хорошому економічному стані. Маючи 260 мільярдів доларів валютних резервів і нижчий борг, ніж будь-яка країна ЄС, включаючи Естонію до пандемії, Росію не стримає навіть загроза подальших економічних санкцій від Заходу.

Росії сприяє розрізненість Заходу, який не має справжнього авторитетного лідера після відставки Ангели Меркель з посади канцлера Німеччини та наразі відносно непереконливих дій президента США Джо Байдена. Крім того, ЄС зазнає не надто вдалу зелену трансформацію, швидкість якої посилює залежність Європи від російських енергоносіїв, особливо від газу, зміцнюючи таким чином геополітичне становище Росії. ■

Газокомпресорна станція Eustream у Великих Капушанах на словацько-українському кордоні.

ПОСОЛЬСТВО ЧЕХІЇ В УКРАЇНІ НАРАЗІ НЕ ПРОВОДИТЬ ЕВАКУАЦІЇ

Чехія вірить у дипломатичне вирішення кризових відносин між Росією та Україною та у те, що до широкомасштабних військових дій не дійде. «Ми не видаємо наразі розпорядження про евакуацію співробітників посольства або їхніх сімей», заявив міністр закордонних справ Чехії Ян Ліпавський (Піратська партія).

Після засідання кризового штабу міністерства він додав, що, на жаль, деескалації наразі не помітно, попри всі зусилля. У разі російської агресії на Україну в ЄС і НАТО є консенсус щодо швидких і сильних відповідей, заявив Ліпавський. «Ми готуємося до найгіршого сценарію, але віримо, що дипломатичні зусилля можуть досягти успіху та вирішити ситуацію», – сказав міністр. Метою засідання кризового штабу було, щоб кожен знав свої завдання та міг негайно діяти у разі подальшої ескалації.

Посольство Чехії в Києві пильно стежить за ситуацією. Міністерство поки що видало рекомендацію громадянам Чехії не їздити в прикордонні райони сходу та півночі України. Закликало громадян Чехії, які перебувають в Україні або тривалий час там проживають, реєструватися в

системі „Дрозд“ (www.drozd.mzv.cz), щоб у разі різкого загострення ситуації консули могли з ними зв'язатися.

Чехія координує свої дії з ЄС і НАТО. 7 та 8 лютого міністр Ліпавський відвідає Україну разом із міністрами закордонних справ Австрії та Словаччини. Вони зустрінуться з українським колегою, також запланована поїздка на схід, на лінію зіткнення. Мета – висловити підтримку. На міжміністерському рівні також оцінюються різні сценарії допомоги.

У разі загострення ситуації в Україні Чехія та Словаччина мають діяти спільно, і Чехія буде готова допомогти Братиславі захистити українсько-словацький кордон, який є зовнішнім кордоном Шенгенської зони. «Сприймаємо ситуацію серйозно, не легковажно. У разі ескалації ми повинні з першої секунди діяти разом. Усі заходи, які можуть бути застосовані Словачкою Республікою та Чехією, мають бути узгодженими і спільними в нашому центральноєвропейському просторі», – додав міністр внутрішніх справ Віт Ракушан (STAN), який провів переговори зі своїм словацьким колегою.

Посольства деяких країн у Києві прийняли рішення вивести сім'ї співробітників з України. Станом на 24 січня чотири держави – США, Велика Британія, Австралія та Німеччина – офіційно повідомили про наміри евакуювати деяких своїх дипломатів та членів їхніх родин з України. Загалом на території України діють 129 посольств та консульських установ іноземних держав, а також представництв міжнародних організацій. Представництво ЄС поки не робить подібних кроків.

Росія розмістила десятки тисяч військових на своїх кордонах з Україною, а тепер і в Білорусі. Київ і деякі західні країни стверджують, що Москва готується до можливого вторгнення в Україну і готує провокації, які мають виправдати подібну операцію. Росія заперечує плани нападу на свого сусіда. Поки тривають переговори між Заходом та Москвою, але багато видань називають вже навіть дату можливого нападу – 20 лютого, коли у Пекіні закінчується Олімпіада та закінчуються спільні білорусько-російські військові навчання. ■

Чеське радіо

РІШЕННЯ СУДУ НА КОРИСТЬ УКРАЇНКИ-ПОРОДИЛЛІ

Ф акультетська лікарня у місті Брно не виграла у касаційно-му процесі у Верховному суді Чеської Республіки у суперечці про сплату понад півмільйона крон, які вона вимагала від матері-українки за догляд за її недоношеною дитиною. Передчасні пологи відбулися ще у 2012 році, дівчинка не мала ні комерційного страхового полісу, ні державного медичного страхування. Суд дійшов висновку, що закон не передбачав такої можливості.

Верховний суд прийняв рішення, що ні мати, ні її чоловік нічого не порушували, проживали в Чехії легально, працювали та брали участь у системі медичного страхування. Вони не змогли запобігти передчасним пологам. На думку суду, було «практично неможливо» негайно комерційно застрахувати дитину через передчасні пологи, пов'язані з цим ускладнення зі здоров'ям та неохоче ставлення комерційних медичних страхових компаній до страхування

хворих іноземців.

Судовий процес тривав із 2016 року. Спочатку міський суд у місті Брно зобов'язав матір сплатити лікарні понад півмільйона крон витрат на лікування. Однак згодом в апеляції крайовий суд у Брно змінив це рішення, вказав на прогалини в законодавстві, і відхилив позов. Лікарня подала касацію, але останнє рішення Верховний суд залишив у силі. Але недоношена дитина має ще близнюка, через це судовий розгляд ще триває.

У 2017 році Конституційний суд розглянув складну ситуацію деяких іноземців та їхніх дітей, народжених у Чехії. Тоді він відхилив пропозиції про скасування частини закону про загальне медичне страхування. Позови були подані пражськими судами на підставі складного становища матерів з України. Одна з них повинна була оплатити витрати на пологи, інша – медичне обслуговування

дитини. На думку конституційних суддів, не варто вважати чимсь незвичайним, проблематичним або підозрілим, якщо рівень соціальних прав різних груп населення різниться залежно від їхнього зв'язку з певною державою. Законодавці повинні визначити відповідний обсяг державного медичного страхування та безкоштовного обслуговування. Конституційний суд не захотів втручатися в політичні суперечки навколо сфери медичного страхування.

Однак рішення приймалося складно. Сім суддів мали інші погляди. «Конкретний інтерес у захисті державних коштів не можна вважати настільки важливим, щоб виправдати таке зниження фінансової доступності медичної допомоги дітям», – йдеться в окремій думці суддів, яке підписав також і голова суду Павел Рихетський та віце-президент Ярослав Феник. ■

Ярослав Соукуп, ЧТК

ЯК НАШІ ЇДУТЬ В ЧЕХІЮ ПО ГРОШІ

Нотатки молодого заробітчанина — не лише із заводу, гуртожитку та “бусика”

ТЕКСТ: Назарій ВІВЧАРИК

Назарій Вівчарик у Пльзні.

Після здобуття вищої освіти в Черкаському національному університеті, Назарій працює відповідальним редактором локального інтернет-видання «Прочерк». У практичну журналістику пішов уже з першого курсу, з 2003 року. Працював газетярем, телевізійником, а також на радіо, був власкором Всеукраїнських ЗМІ. Та життя змусило робити перерву, і їхати заробляти деякий час на заводах Чехії. Звідти привіз серію нарисів про заробітчан, а в есе акумулював свої переживання, роздуми про суть заробітчанства. Деякі персонажі взяті із життя, деякі є збірними образами тих людей, із якими доводилося разом жити і працювати. Має знайомих, які досі на заробітках: хтось лише поїхав, а хтось повертається, але не може знайти себе вдома і знову їде.

Звікна третього поверху чеського гуртожитку я спостерігав, як двоє влаштували бійку. З войовничими вигуками вони накинулися одне на одного, в сторону полетіли окуляри від сонця, цигарки і мобільні телефони. Вони мали смагляву шкіру. Чоловіки повалилися на траву і почали гамселити одне одного. Швидко приїхала поліція, для якої, схоже, відвідування цього району було вже звичним ділом. Усі почали голосне обговорення і з'ясування всіх деталей конфлікту незнайомою мені чеською мовою.

Врешті одного з хуліганів поліція забрала, а інший пішов і продовжив голосно щось розповідати друзям в коридорах гуртожитку. Його було чути сюди на третій поверх аж з нижнього поверху.

За бійку заробітчанам в Чехії загрожує депортація обох учасників конфлікту. Через те більшість заробітчан мирна, а якщо й конфліктують, то теж все вирішується мирно, бо всі бояться депортації. Проте румуни, яких в цій убитовні багато (гуртожиток по-чеськи), схоже, не особливо цим переймаються.

Приготуйтеся до важкого перетину кордону

Безліч моїх і ваших знайомих, мабуть, задумувались про заробітки за кордоном, ще частина вже спробувала це на собі. Нещодавно мої знайомі повернулися з Польщі, подруга —

з Чехії. Саме Чехія поряд з Польщею, Німеччиною, Ізраїлем, Словаччиною та Литвою (аналітика OLX) найбільше потребує наших робочих рук цього сезону, який ще триває. Тож прямуємо з групою українців до Чехії. Наша кінцева зупинка — місто Пльзень, де розташовано багато заводів міжнародних компаній, з якими завдяки місцевому трудовому агентству знайомиться журналіст «Прочерку».

Причини поїхати на заробітки в людей різні. По-перше, звісно, фінансова складова, адже в кожного з нас є моменти, коли питання коштів постає особливо гостро. Дехто поєднує це з туризмом. Так, Павло з Оксаною з Вінниці працюють на заводі в Пльзні зі збору телевізорів, а у вихідні кудись мандрують. Зокрема, вони вже побували в Карлових Варах та в Празі.

Поки доїхали до Львова. Потім 10-годинна затримка на польському кордоні. До кінцевої точки призначення добираємося більш як за добу. Везе нас водій Микола Іванович, який хоч сам українець, та в Пльзені живе з родиною вже не перший рік. Каже, що тут йому комфортніше в плані заробітків, а ще гарне розмірне життя. Звісно, як водій він відзначає і якість європейських доріг. Цікаво, що хоч прізвище у водія Кічужинець, та колеги дали йому прізвище Чужинець. І це підходить йому у прямому сенсі. Адже стати чехом у Чехії непросто, хоч, як довідуємося з розмов у дорозі, багато українців цього прагнуть.

Взагалі, те, що ти потрапив в Європу, відчуваєш одразу після перетину кордону: незначні поодинокі тріщини на дорогах дбайливо «склеєні» залитим спецрозчином, над дорогами розміщуються мости для переходу диких тварин з однієї сторони дороги на іншу, вздовж доріг високі захисні шумоізоляційні паркани. Але заради справедливості, дбайливо залиті спецрозчином тріщини я бачив і у Львівській, і в Київській областях. От лише в Черкаській з дорогами якийсь постійний клопіт...

Мало не найскладніше для заробітчанина – перетин кордону. Власне, він складний для всіх, і туристів також. Польська сторона чомусь особливо прискіпливо приглядається до нашого автобуса. Складається враження, що він стає зразком того, як треба проводити огляди. Поляки залазять у всі можливі шпарини, а ми здивовано спостерігаємо за цим, стоячи з сумками на тротуарі поряд. Куди залізти оглядачі не можуть, туди запихають довгу палицю. Наприклад, відколупали плафон, який світив над пасажиром на першому сидінні і застромили в щілину металевого прута, що не дуже сподобалося водіям, яким потім довелося той плафон ладнати.

Оформлюватися через посередника чи напряму – ваш вибір

У питанні заробітків важливо мати союзника (у компанії легше їхати, тому дехто їде сімейними парами, а хтось з друзями) і людину, яка має бути вашим агентом, чи то пак зв'язковою між «цим» і «тим», тобто заробітчанським світом, має вакансії, знає, як що робиться, і не підведе.

Місцевий агент, як правило, може допомогти з документами, бути зв'язком між вами і закордонним агентством з працевлаштування. У розмові з'ясовується, багато хто платив менше на сотню євро, якщо оформлював документи напряму з закордонним агентством, але, хто їхав вперше, таки співпрацювали з місцевим агентом-посередником, бо інколи документи затримуються і місцевий агент хоч заспокоїть, пояснить, що затримка в такій клопіткій справі – це нормально. Місцевий агент сходить з вами до нотаріуса, щоб роз'яснити, як передати права на оформлення документів від вашого імені чеської стороні.

– «Хлопці, ви головне вертайтесь», – казала мені з колегою нотаріус, коли

ми оформлювали документи. Але я не хочу вертатися, бо тут я робив на будівництві, а це досить важко. А в Чехії працюю на заводі, складаю телевізори, і це насправді легше, та ще й оплата більша, ніж в Україні», – роз'яснює мені Влад з Києва.

Винник і Лобода під чеським гуртожитком

Приїжджих у Пльзень поселяють в гуртожиток мікрорайону, що розташований відносно центру міста нагадує черкаське Хімселище. З вікна машини неподалік голосно співає уродженець Черкащини Винник, а також інша співачка з України – Лобода, через що вікна машини аж дзвенять.

Перше знайомство у гуртожитку, де живе багато заробітчанин різних національностей, з 40-річним Володимиром з Чернігова. Чоловік відробив по тримісячній візі на заводі зі збору кондиціонерів і готується за тиждень додому. Про Черкаси добре знає, бо його друзі у «давні часи» купили над Дніпром хатинку за 300 доларів, куди постійно приїжджали з Чернігівщини на риболовлю. Але Володимир сумно зазначає, що хатинка була пограбована бракон'єрами, та й риби вже нема, що була раніше. До слова, про риболовлю в Чехії. Володимир, облизуючись, розповідає про великих коропів, які бачив тут в річках, що обперізують місто. Але ловити тут заборонено, для цього треба спеціальні дозволи, та й іноземцям вони обійдуться дорожче, ніж місцевим. За незаконну риболовлю – штрафи у 30 тисяч крон (одна крона трохи дорожча за гривню – 1:1,2).

Проте українці на те й українці, вже на заводі деякі хлопці, яких поселили далеченько від центру, десь під лісом, хваляться, що ходили ловити рибу на саморобні снасті – «комбайн» по-народному. То вдалося піймати коропа на 5 кілограмів, якого одразу закутали в пакети і віднесли додому. Ту юшку хлопці згадували ще довго.

У розмові з сусідами поступово всі починають замість питання «Звідки ти?» ставити питання «З якої ти агентури?». Кожне агентство-посередник між заробітчанами та підприємствами має трішки інші умови. Десь за годину платять 92 крони, а десь 102 крони, десь можна робити лиш вісім годин, а на іншому підприємстві є можливість брати понаднормові години. Врешті, хтось платить за місяць дешевше, а хтось дорожче. У когось

кращі умови проживання, а в когось гірші, у когось є пральна машинка і мікрохвильова піч, а в когось – тепла вода у душі лише по жетонах. Нюансів безліч, і обговорення деталей із працевлаштування затягує співрозмовників на перших же хвилинах. Хтось починає розповідати легенди, які завжди згадуються за таких обставин. Мовляв, якась агентура поселила групу заробітчанин мало не у підвалі божевільні за браком місць. Ті, звісно, не дуже були в захопленні.

– Українець? – запитала змарніла жінка, але приємної зовнішності, почувши мою мову біля газової плити. Отримавши підтвердження зауважила, що вона – «словенка», тобто словачка. Далі вона щось балакала, але я мало що розумів. Тоді вона підсумувала, що українці – хороші люди, чим дуже мене втішила, і пішла в свою кімнату в кінці коридору.

Навзамін їй вийшли заробітчани із Західної України, які тут, в Чехії, будували школу. Вони нарікали на тяжку працю, невпинно курили на лавці тут таки, біля газової плити, через що варити кашу було практично неможливо.

Тут така собі збірна в гуртожитку. Та пані цікаво смажила рибу, а той мулат варив каву чорну, як смола. За спостереженнями, найбільше зараз в Чехії румунів, українців і болгар, менше на заробітки їдуть молдовани, словаки, поляки, росіяни.

Навчання, що передує роботі

Цікаво, як приглядаються до заробітчанин працедавці. На заводах влаштовують таке собі міні-навчання, а тоді тести. Зокрема, сюди входять основні математичні рівняння, переставлення паличок, закручування гайок, шурупів... Тобто всі вправи, які визначають швидкість ваших рук, перевірка моторики. Один з етапів навчання – укручування шурупокрутом болтів у решітку. І так цілий день.

– Я таке вдома робив, тому не боюся цих вправ. Я на заводі працював, – каже Микола зі Львівщини, який закручує шурупи з такою швидкістю, що йому позаздрять роботи. Чоловіка вже знають, на яку лінію поставити, адже його робота повністю влаштовує куратора.

Цікаво, що норма по закручуванню шурупів за тридцять секунд на різних позиціях різна і може коливатися від 8 до 11 і більше шурупів. Думається, що подібне навчання з математики та

з шурупокрута можна було б запровадити в Черкаському центрі зайнятості, і щоб за результатами тестів визначати, куди краще направляти робітника.

Після навчання людей розподіляють. Віталій з Монастирища спершу ж потрапляє на нічну зміну. І він радіє цьому, бо вдома його чекають дружина і дитина, яким має привезти гроші, а нічна зміна оплачується більше, ніж денна.

Усім видають форму, взуття. Якщо це заводи Panasonic і Sony, то фактично ви можете чекати своєї зміни. А якщо потрапляєте на завод з виробництва кондиціонерів Daikin, то там ще вас вчать користуватися комп'ютером для замовлення обідів, які досить щедрі на заводі. Власне, кожен завод має якусь родзинку, але цей цікавий тим, що в обідню пору всі буквально біжать до їдальні, щоб першими зайняти чергу. Це схоже на ситуацію в школі чи університеті, де студенти так само можуть спішити

в їдальню. Особливо голодні намагаються до законного першого, другого і третього (яке входить у фіксовану ціну) взяти ще додатковий салат чи пиріжок. Для цього серед робітників ходять пані, яка вказує їм на такий гріх і пропонує доплатити.

Скільки наші заробляють у Чехії та зустріч із «нечистою силою»

Найкраще Чехія пізнається заробітчанами в порівнянні з іншими країнами. Так, Ірина з Дніпра у Чехії вперше. Вона працює на заводі Panasonic, де монтує деталі до плазмових телевізорів, які надійдуть у продаж аж через два роки. На вихідних жінка ходить на «фушки» (підзаробіток, тимчасова робота) на завод Sony, де сортує і пакує різноманітні диски. Працює по 8-12 годин, але каже, що якби була змога, то працювала б більше. Бо робота більш монотонна, ніж важка. У Польщі, приміром, вона працювала на складі, а також на теплицях, де вирощували квіти. І там, і там було важко, бо на складі були важкі пакунки, аж руки відвалювалися, а у теплицях було парко і постійно руки в воді, через що почалися проблеми з шкірою під нігтями і стали боліти суглоби.

«Відсутність безпритульних тварин, пунктуальний громадський транспорт, багато будівельних майданчиків. Крім того, у Польщі присутній незначний елемент расизму, поляки, знаєте, гонорові. А тут, у Чехії, я працюю поряд з українцями, молдованами, болгарками — і всі рівні. Так, серед керівників виробничих ліній також самі чехи, як у Польщі — поляки. Проте тут характер людини більше залежить від її вдачі. Хтось із керівників взагалі «зайчик», а хтось буває строгий, але не дуже. Принаймні їхній характер не визначається національністю. Чехи за вдачею мені подобаються. Спокійні, мовчазні, зосереджені. Якщо ти нормально працюєш, то питань до тебе не буде. Вже за межами заводу вони ведуть розмірене життя, усі на вихідних їдуть за місто відпочити, дотримуються правил», — розповідає Ірина.

Найбільше вона сумує за дітьми, 4-річним сином і 17-річною донькою, яка разом з бабцею взялася доглядати малого, поки мама на заробітках. Заглядати наперед Ірина не хоче, але їй хотілося б перевезти колись дітей в Чехію. Тому малого планує віддати наступного року в табір, де буде спіл-

кування чеською. А тоді?

— А тоді хотілося б жити тут, бо умови кращі, — каже Ірина.

Поспілкувавшись з заробітчанами, можна помітити, що багато хто планує поїздку в Чехію знову. Поживши декілька тижнів в чеському Пльзні, починаєш мимоволі звикати до розміреного життя, до чистіших за наші вулиць (хоч заплывані лушпинням від насіння зупинки можна знайти і тут, але це радше виняток, а не тенденція), до хороших доріг, до водіїв, які дотримуються правил дорожнього руху і пропускають пішоходів, до пунктуального громадського транспорту, який ходить згідно з розкладом, розміщеним на кожній зупинці.

Тут немає безпритульних тварин, а господарі своїх домашніх улюбленців прибирають за ними на вулиці (відсутність безпритульних тварин тут компенсується присутністю зайців, які бігали навіть на території заводу з виготовлення кондиціонерів). Центр міста Пльзень чимось мені нагадує Львів, громадський транспорт може довести в будь-яку точку міста.

По всьому місту бачимо будівельні майданчики, і це показує його перспективу. Це й не дивно, адже якраз безліч підприємств, розташованих в Пльзні, визначає майбутнє міста. «Зараз сюди їде багато заробітчан, і з України насамперед. Коли Чехія вступила в ЄС, то це частково задавило сільське господарство країни, водночас розвинуло промисловість. Багато міжнародних компаній розміщують тут свої заводи. І зараз Чехії бракує робочих рук, тому і запрошують наших», — каже Вікторія, представниця однієї з фірм, що займається оформленням документів для заробітчан.

Скільки ж можна заробити в Чехії?

Загалом Чехія і Україна не так і далеко одна від одної. Наприклад, для 40-річного Василя з Вінниці країна була на відстані декількох місяців, протягом яких він оформлював документи. Хтось із заробітчан платить посередникам на сотню євро більше, а хтось — на пряму контактує агентуру і економить кошти. Агентура у Чехії — це фірма-посередник між заводом і вами.

Василь з Вінниці пояснює: агентура, до слова, при складанні договору вписує декількох роботодавців, тож, потрапивши на заробітки, ви, якщо вже геть не приживетеся на заводі,

Автор під час роботи на пльзеньському заводі.

на який планували поїхати, може- те перейти на інше підприємство. Агентури працюють легально, тож ви маєте медичну страховку, захищені законом. Оформлюють робочу візу в Чехію на три місяці або два роки. Зрозуміло, на два роки довше оформлення і дорожче.

“Я працюю по 8 годин на заводі з виробництва телевізорів. Отримую сто крон на годину. Краще, коли є можливість брати додаткові години. Так, якщо місяць має приблизно чотири тижні і ви працюватимете по де-сять годин всі робочі дні, то матимете більше двадцяти тисяч крон. Якщо не пропускатимете роботу, то матимете і премії, інші надбавки за інтенсивність. А ще можна знайти роботу на вихідні. За кращих умов до тисячі доларів в місяць можна заробити, – роз’яснює Василь і додає: – Так, інколи в Польщі у мене було більше, але я там робив у ковбасному цеху і мені робота була заважка. Тут набагато комфортніше”.

Важлива відмінність за кордоном у тому, що на прохідній заводу можна зустріти людей і 20-річних, і 50-річних. Тобто вік тут для старших – не перешкода і не вирок. Більше того, інколи старші мають більший досвід і краще справляються зі свердлом, ніж молоді. Це підтверджує Петрович (через поважний вік його лиш так називають) з Кривого Рогу, який приїхав сюди з дружиною заробити на навчання донці-студентці. Поки дружина підключає до пластин дроти, він складає мотори не по вісім стандартних годин, а по 12-ть і навіть інколи 16-ть. І жодного прорахунку в роботі.

Нічна зміна. Як я з болгариним спілкувався

Вдається познайомитися із заводом з виготовлення кондиціонерів Daikin у нічну зміну. Завдяки агентурі потрапляю на одну з найбільш різношерстих ліній зі складання двигунів до кондиціонерів. На лінії – і латвієць, і болгарин, і чех, і українець. За іронією долі, українець на позиції найдалі від мене, тож доводиться налагоджувати діалог з болгариним Крісто. До слова, на лініях завжди є перекладачі, які знають українську чи російську, і допоможуть вам порозумітися з керівником лінії (містером чи реліфом по-чеськи).

Крісто нібито трошки знає російську. Але це він так думає...

– Так нормально? – показую болгарину виконану роботу, зафіксувавши

одну з деталей.

– Так, перерва буде о другій ночі, – словами і на мигах відповідає мені болгарин Крісто.

Ну, головне, що в нас з ним зав’язався контакт, а там вже побачимо...

Усі працівники в однаковому синьому одязі і спеціальному взутті з металевими носками, щоб нічого не впало на пальці. Лиш болгарин Крісто – у джинсах. Добре, хоч светр у нього – в тон із загальною синьою заводською формою. Крісто довго щось пояснює керівнику лінії, з чого можна зрозуміти висновок – він не може знайти ключ від шафи в роздягальні, де його форма. Форму тут мають носити усі. Неприємності ситуації додає те, що за загублений ключ доведеться платити штраф. Крісто це знає, тому обіцяє знайти ключ.

Юнак працює на заводі з дружиною, але вони практично не бачаться, бо вона в іншу зміну. Удома на діда-бабу вони лишили двох діток, а самі поїхали на заробіток. Крісто чекає ще тиждень-другий, коли завод стане на двотижневі канікули і поїде з дружиною додому до дітей. Болгарин і його сусід латвієць роблять так, як нам казали не робити під час ознайомлення з правилами заводу: обоє слухають в навушниках музику та попивають час від часу енергетики, які ховають тут-таки на лінії.

Ніч тягнеться повільно і досить монотонно. За Крісто цікаво спостерігати. Він фіксує деталі моторів для кондиціонерів напрощуд швидко, орудує шурупокрутом, як фокусник. Потім зверху закріплює пластмасові панелі, наклеює подовгуваті сірі смужки – рівно, як того вимагає інструкція. Далі мотори чекає людина, яка поряд з іншими деталями везе їх в інший цех, де продовжується процес складання кондиціонерів.

Позад нас, як бджоли, крутяться інші працівники. Хтось робить за іншою лінією свою роботу, а хтось підносить нам ящики з новими деталями. Час від часу підходить керівник лінії. Ноги від постійного стояння починають втомлюватися. Один з робітників, що підносить деталі, питає, звідки я. Він теж українець і підійшов, почувши рідну мову. Чоловік з Миколаєва. Каже, що стояв колись тут на лінії, поки не перевели. З болгариним вони навчилися розуміти один одного, тож чоловік допомагає і мені порозумітися з Крісто. Враз українець каже мені бути уважним, не розмовляти, показуючи при цьому на високого

світловолового чоловіка, що підходить до лінії. «Прийшла нечиста сила серед ночі. Як настає дванадцята, вони інколи приходять», – каже українець. Я придивляюся до незнайомця, та вгадує у ньому всього лиш чеха, але ніяк не нечисту силу.

Потім довідуюся, що «нечистою силою» тут називають нічних контролерів, які ходять між лініями та контролюють виконання робіт. Мої сусіди по лінії ховають мобільні телефони, одразу стають більш зосередженими, проганяють сон. Юрій з Києва на початку лінії починає мимоволі пришвидшуватися, і вся лінія пришвидшується за ним. Контролер з відповідним бейджиком спостерігає за роботою, робить записи у свій зошит і йде до інших працівників дивитися на їхню роботу. Наші хлопці видихають. Хтось сонно кліпає і п’є енергетика.

Найбільше хочеться спати перед ранком – годині о 4-5-й. Нічна зміна триває з 22 до 6 ранку, так само вісім годин, як і інші зміни, проте оплачується більше. Над ранок сон минає, до лінії поступово підходять працівники ранньої зміни, готуючись розпочати роботу.

Ми з Крісто фактично здружилися, ходили разом на перекури, він намагався розповісти, що робить на заводі не один рік, говорив за куплену машину, однак я так і не зрозумів яку. Я інколи сонно кліпав і погоджувався. Врешті Крісто замовк, попередні понаднормові години роботи (які він відробив ще вдень) таки давалися йому взнаки, тож, щоб геть не заснути, юнак пив і пепсі, і каву, та ще й багато курив на перерві.

Я вирішив з’ясувати в нього, чи дійсно болгари, кажучи «Ні», кивають, як у нас, коли кажуть «Так»? Крісто начебто зрозумів мене і пояснив, що, навпаки, махають головою, кажучи «Ні» чи «Так», не болгари, а серби. «Ага», – розумію я, киваючи головою як при ствердженні.

Крісто теж киває ствердно. Ми киваємо то у боки, то вгору-вниз головою. Врешті заплутуємося. Латиш і чех спантеличено дивляться. Збоку це, мабуть, справді здається дивним. Нічна зміна закінчується, і Крісто йде шукати ключі від своєї шафи.

Удома я в інтернеті знаходжу інформацію, що кивок голови означає «Ні» таки в болгар. Отже, з Крісто в нас ще є певний мовний бар’єр, адже ми не зрозуміли одне одного.

Чеський транспорт, ціна проїзду, пунктуальність

На чеському заводі з виготовлення кондиціонерів Daikin доводиться ходити й оглядатись. Загалом, така ситуація на багатьох заводах. Річ у тім, що територію заводу постійно їздять невеликі кари (навантажувачі), тож треба бути уважним, щоб не втрапити під колеса. Але така ситуація не дивує. Приміром, так само пішоходу доводиться оглядатися в Черкасах, щоб перейти дорогу і не втрапити під колеса. Тож до цього українці звичні.

Більше дивує якраз порядність і уважність водіїв на дорогах у місті, адже вони завжди спиняться на нерегульованому переході і дадуть дорогу, пропустять. Уважність до пішоходів постійно відчутна. Як і уважність автомобілістів до громадського транспорту, який теж переважно пропускають на перехрестях. Проте і пішоходи тут зважають на переходи та не біжать на червоне світло.

Так само хотілося б відзначити культуру водіїв громадського транспорту, який, до слова, заїжджає на зупинку і спиняється на короткий проміжок часу, навіть якщо ніхто з пасажирів не виходить чи не заходить. Тобто зупинка – це зупинка, і щоб водій проїхав її, як у нас може проїхати автобус маршруту №31, женучи по вулиці Чорновола, то це немислимо. Виняток становлять зупинки «Заставка на знамені», тобто це зупинка за вимогою.

Графіки руху громадського транспорту розміщені на кожній зупинці, й автобуси їх дотримуються. Сам транспорт новий і чистий, усередині працюють кондиționери. Зупинки оголошують і вказують на моніторах, а щоб зайти і вийти з транспорту, треба натиснути кнопку. Щодо зупинки «Заставка на знамені», то, побачивши потрібний транспорт, треба махнути рукою, щоб він вчасно зреагував. Також транспорт має регульовану пневмопідвіску, тож в автобус зручно заїжджати дитячим та інвалідним візкам.

Щодо оплати, то квиток можна купити і у водія, і в деяких магазинах («Беріть у в'єтнамців у продуктовому, там дешевше», – нам одразу досвідчені заробітчани), можна розраховуватися картою чи купити проїзний. Одноразовий квиток коштує 20-30 гривень, а проїзний на місяць майже тисячу гривень (з подальшим поповненням квитка щомісячно на 500 гривень). Правил тут дотри-

муються, бо контролери не сплять. При мені в автобус зайшов кремезний юнак і побачив прострочений проїзний у літнього чеха. Дядько виправдовувався, проте таки вийшов з контролером на наступній зупинці, щоб зняти з банкомата готівку і заплатити 500 крон штрафу, інакше при запізній оплаті сума штрафу могла б зрости.

Заводські канікули і страшне слово «шукаю»

Для тих, хто вперше їде на роботу за кордон, часто розчаруванням стають заводські канікули. Так, в Європі влітку заводи, як правило, зупиняються на певний час, щоб і люди, і техніка перепочила.

Отже, завод з виготовлення кондиціонерів Daikin зупиняється саме тоді, коли Павло зі Львова тільки опанував роботу на своїй позиції і роззнайомився з колегами. Та на два тижні він має шукати щось інше, бо завод не працюватиме на початку серпня. Ті два тижні Павло згодом таки відпрацював, не прогуляв. Агентство з працевлаштування «перекинуло» його на завод Panasonic, де він мав справу з телевізорами, встановлював їх на лінію, підвозив зі складу нові деталі, робив, що скажуть. Однак Павло був не надто задоволений, бо на попередньому заводі завдяки швидкості роботи його помітили і пропонували понаднормові, які гарно оплачувалися, а на заводі телевізорів він мав лише 8 стандартних робочих годин

і більше не давали. „Може, тому, що я неправильно просив понаднормові? – жартує Павло. – Адже чеська мова має свої приколи. Наприклад, мені одразу порадили не вживати слово «шукаю», бо воно означає в них те ж, що й у нас слово «секс», але досить грубо, лайливо... Я це пам'ятав-пам'ятав і забув. Зразу прийшов до керівниці лінії і сказав, що шукаю понаднормові. Вона сказала «Не потребує...» Мабуть, також мала на увазі те ж, що й я”.

Та Павлові насправді пощастило, що він узагалі мав якусь роботу. Деякі заробітчани пригадують час заводських канікул неохоче, бо не всі агентства по-людськи ставляться до приїжджих і знаходять тимчасову роботу. Так, Влад із Києва їздив кудись за місто на курячий завод, де не витримав і тижня. Каже, там неприємно пахло і доводилося працювати в холодному приміщенні. Іншого разу він пішов на будівництво, але цього йому вистачило і в Україні, тож за час двотижневих канікул на заводі він фактично пропрацював лише тиждень. Пропущений тиждень сподівається наверстати згодом на своєму рідному заводі, якщо отримуватиме понаднормовий час.

Після канікул люди діляться враженнями про те, хто де відпрацював, кого куди агентство направляло. Насправді нюансів багато. Хтось отримував більше ста крон за годину, але працював на важчій роботі, ніж той, хто мав 96-98 крон. Хтось їздив на роботу за місто, і в нього була вкрай нудна робота (як-от: рвати папір на

Зі співробітниками під час перерви.

макулатуру), а хтось і взагалі переїздив в інше місто на два тижні, де розкладав фрукти по ящиках тощо.

Ольга з Вінниці, яка працює на Panasonic, розповідає, що найбільше її під час тимчасового переходу на інший завод (у зв'язку з зупинкою свого заводу на канікули) здивував контроль. Так, на іншому заводі – Sony – на лінію вона могла взяти лише свою пластикову картку-пропуск і ключі від скриньки в роздягальні. “При цьому на попередньому заводі я могла брати невелику сумочку, де в мене була пляшка з водою і особисті речі, а тут було суворіше. Та й вийти з заводу я не могла — лише через турнікет. На Sony доводилося заходити в камеру, де піднімала руки, ноги і нагиналася. Контроль просто вражає, бо там, очевидно, була робота з дрібними деталями, які можна вкрати. Але з чіпами або що я не працювала, а лиш сортувала диски, вкладала в коробки рекламні буклети, клеїла наклейки на продукцію, – каже Ольга. – Вдячна агентству і за такий підробіток, але все одно та перевірка на прохідній ще довго не забудеться”.

Мовне питання, ідентифікація українців і «республіка Мукачеве»

Щодо мовного питання. Заробітчани зізнаються, їдучи в Чехію, переймалися питанням, як же розумітимуть чехів. Але в чеському автобусі, приміром, ти не відчуваєш себе чужим, бо чуєш якщо не українську, то російську. Так само на заводі на лініях є перекладачі. Та все ж, якщо ви знаєте чеську мову, то вам буде легше і ставлення буде до вас прихильніше. У Чехії є безкоштовні курси чеської. Чехи не переходять на іншу мову, як ми в більшості на російську у спілкуванні з російськомовним громадянином. Чехи люблять свою мову і бажують, щоб ви спілкувалися з ними їхньою. Мені казали, що такі ж самі німці. Отже, курси в центрі міста діють і дехто з заробітчан туди таки ходив. Адже знання мови і гарна рекомендація на завод у підсумку дають можливість отримати дворічну візу, а згодом і переїхати жити в Європу.

Ми їдемо автобусом від заводу до “убитовні” (гуртожиток по-чеськи). У салоні чути багато мов: чеську, болгарську, румунську (балакають найголосніше), поряд навіть двоє корейців. Біля дверей помітив темношкіру дівчину, яка розмовляла англійською по телефону. Іще в автобусі є робіт-

ники, які розмовляють російською і українською, і от визначити, звідки вони, проблематично. І так — лише з українцями. Хтозна, російськомовна людина з України, Росії чи Молдови? Румуни, словаки чи латвійці розмовляють між собою тільки своєю рідною мовою. Наші (принаймні на перший погляд) можуть виявитися зовсім не нашими... У цьому сенсі мовну багатогранність українського заробітчанина помітили й на заводі.

Містер (тобто керівник виробничої лінії) зауважує Віталію з Черкащини, мовляв, якась не така в тебе мова, як у тих українців, що працювали тут на шурупокруті до тебе. Тоді з'ясовується, що то таки були українці, просто з західної України. Адже справді мова кожного регіону у нас відрізняється, і річ не лише в україномовних та російськомовних українцях. Так, через деяких час після приїзду я починаю розрізняти за мовою представників Львівщини, Франківщини і Тернопілья. Та навіть із Вінниці і Сум, якщо хлопці й розмовляють українською, а не російською, говорять інакше. Це справді відчутно. І їх усіх цікаво слухати, бо є слова, які зацікавлюють і ріжуть вухо. Є діалекти, які я взагалі читав лише в книжках.

Павло починає розмову з нами як західняк, а врешті переходить з Наталією, що родом із Херсону, на російську. Я приглядаюся до нього ближче, бо західняки, на відміну від представників східних і центральних регіонів, не схильні переходити зі співрозмовником на російську. Павло пояснює, що хоч сам зі Львова, але переїхав жити з дружиною на її батьківщину в Дніпропетровськ. Отже, в його родині сповна реалізується принцип «Схід і Захід разом».

Віталій із Черкащини працює на заводі Panasonic уже третій місяць. Він знає, де можна підзаробити у вихідний. Зокрема, у центрі українці будують багатоповерхівку і беруть «своїх» на підробітки — носити цемент чи підмітати, чи робити іншу роботу.

– Тільки як прийдеш, то балакай українською, – ненароком згадує він за мовне питання. – Там керують хлопці з Закарпаття. Як говоритимеш українською, зразу розуміють, що свій, і більше шансів, що візьмуть на підробіток. Бо там небагато їх беруть.

Віталій знає, що каже, бо вже ходив туди декілька разів і заробив за день більше тисячі крон. Олена з Мукачівського – виняток з правила. Вона хоч українка, але має також угорський

паспорт, за яким і приїхала на завод Daikin. Тобто вона тут не як наша, а як громадянка країни ЄС. З керівником виробничої лінії – Давидом – вона може говорити і чеською, і англійською. До слова, українська в неї якась дивна... “Так я ж з Мукачєва. У нас окрема республіка”, – сміється Олена.

Паспорти інших країн мають тут небагато українців, але такі є. Зокрема Роман за 2 тисячі євро зробив собі румунський паспорт. І може бути в Чехії не три місяці, як українці, а довше. Планує заробити грошей для поїздки вглиб Європи. Він не боїться холоду і думає поїхати в Норвегію на рибне господарство. Каже, хоч там і важко і прохолодно, але багато платять. Власне, румунський паспорт суттєво спростить йому цю мандрівку, але треба ще заробити грошей.

Роман ні з якої не республіки, як Олена. Він із Закарпаття і навіть знайшов собі якогось родича в Румунії, що, проте, не дуже спростило йому оформлення паспорта. Тепер Роман – громадянин двох країн. Виїжджаючи з України, він уже стає румуном і показує всюди лиш той паспорт. Наш ховає до того часу, поки не повернеться додому. Роман не знає румунської, а під час поїздки туди для оформлення документів вивчив усього пару речень. Та, маючи гроші, каже, що все можна вирішити. Зате він, як і Олена, знає угорську, проте в Угорщині родичів не знайшов, тому таки вибір упав на Румунію.

Іще щодо мовного питання. Помітно, що україномовним українцям тут легше таки порозумітися з чехами, поляками чи, скажімо, словаками. Тоді як російськомовним українцям важче. Це ще раз підтверджує близькість нашої мови до інших споріднених слов'янських мов. “Як ти їх розумієш?” – питає Саня з півдня України в тернополянина, теж Сані. Обое живуть в одному гуртожитку. Західняк жартує, що його бабуся як сердиться, то балакає так само, як чехи. Насправді ж Саня просто трохи знає чеську, вслухається в вимову і розуміє 90% сказаного.

Контекст. Довіра. Майдан.

Саня дуже вправно вкручував маленькі чорні шурупчики. За секунду він закручував один, за вісім секунд вісім, — саме на стількох шурупах трималася плата в телевізорах, які мали піти в масове виробництво

лише наступного року. А Саня їх скручував уже. І пишався тим, що працює для майбутнього. Цілком можливо, що зараз ви дивитесь телевизор «Панасонік», плати в які вкручував Саня з Чорткова Тернопільської області у 2019 році. Швидше за нього серед операторів лінії на заводі могла крутити шурупи лише словенка Марія. Але то взагалі була фантастика, і це дуже дратувало Саню, бо, кажучи по секрету, він не був прихильником рівності між жінками і чоловіками та вважав, що електровикрутку й інші електроінструменти слід довіряти лише чоловікам. Це при тому, що в нас на лінії майстром, або чеською «містером», була жінка. Ще й настільки фахова та прудка в роботі, що наша лінія завжди давала найкращий результат за кількістю складених телевизорів.

Тоді, у 2019 році, ми ще не знали про пандемію і могли під час перекуру спокійно сидіти на короткій лавці, тісно притиснувшись одне до одного. Хустину на шиї, схожу віддалік на чорну спущену захисну маску, носив лише керівник цеху, і хтось із нашої компанії прозвав його байкером. Так те прізвисько і причепилося до дядька. Байкер інколи покрикував на нашу «містершу», а бувало – й на нас, що дратувало Саню, і тоді він крутив шурупи повільніше, геть збиваючи ритм.

Заспокоював Саню й усіх нас Роберт із Латвії. Цей чоловік був розважливим, користувався авторитетом, бо працював здавна і взагалі був надійним робітником, який ніколи не допускав браку. Бо й таке у нас бувало. Роберт знав багато такого, за що ми його цінували. Такий є у кожному колективі. Зокрема, латиш знав, через яке рекрутингове агентство краще їхати на роботу за кордон, а яке обходити стороною, знав, де в цьому чеському містечку магазини з дешевшими продуктами та в які дні працює базар, знав, де є гарний ставок для відпочинку і який розклад у нічних автобусів, щоб після зміни поночі не блукати вулицями. Те, що знав Роберт, було тоді всім нашим світом, навколо якого ми оберталися. І це – не перебільшення. Більше нічого не було потрібно.

Я відразу почав довіряти Роберту. Інші теж. На перекурах ми говорили про те, хто де був, що бачив, маючи на увазі не курорти, а інші заводи. Де краще ставлення до заробітчан – у Польщі, Чехії чи, можливо, не на заводах, а на фермах у Данії? Роберт

розповідав, що він колись працював на будівництві вілл, вивершував на них дахи в Іспанії. То було цікаво. Всі теж хотіли чогось нового, але головне – високооплачуваного.

Усі ці мої нові знайомі з різних країн та з різними характерами і поглядами на життя відірвалися від свого гнізда, від свого світу і поїхали світ за очі на заводи, ферми, поля, навіть на кораблі (там теж є робота) за кордоном заради одного – заробітку. Бо вдома, у своїй країні, нібито не могли заробити таких грошей. Десь то воно так. Але це було лише перше враження.

Попрацювавши з армією сучасних «остарбайтерів», поспілкувавшись із ними, я зрозумів, що вони не стільки тікали від безгрошів'я, скільки прагнули довіри і відповідальності оточення, яких їм бракувало вдома. Принаймні, українці. Їм хотілося мати такого колегу, як латиш Роберт або словенка Марія, котрі не підведуть і поставлять потрібну панель на потрібне місце в корпусі телевизора і закрутять той шуруп, який повинні закрутити згідно зі схемою. Марії довіряв і Саня, який попри свої дивні уявлення, що має робити жінка, а що чоловік, усе ж прекрасно ладив зі словенкою, хоча спілкувалися вони різними мовами. Також ми довіряли «містерші», яка завжди давала потрібну і вчасну пораду, ми довіряли роботодавцю, довіряли касиру на касі та перехожим, які чемно й люб'язно підказували, як краще пройти туди, куди нам було потрібно, довіряли водіям на чеських дорогах, які їздять-таки за правилами дорожнього руху. Так, до нас зрідка приходив керівник цеху, якого ми охрестили байкером, і щось бурчав, але в підсумку, бачачи наші старання, він приплюсовував нам бали, що давало змогу отримати додаткові кошти за понаднормову працю.

Я довго думав, що мені нагадувало оце життя в чеському містечку Плзень, яке майже ніхто з моїх знайомих не знає, хоча всім відоме курортне містечко Карлові Вари за годину їзди від Плзня. І зрештою збагнув, яку атмосферу мені нагадала Чехія – часи Майдану в Києві. Там ми теж довіряли одне одному. Там була атмосфера загального братерства, був порядок. Згадайте лише, що жодна вітрина магазину на Хрещатику не була розбита мітингувальниками, які з'їхалися тоді з усієї країни. Пам'ятаю, як одного разу поклав на бруківку біля Головноштамту важкий пакунок, щоб

перепочити, а тоді відійшов. Похопившись, повернувся. Пакунок чекав мене на тому самому місці.

У чеському гуртожитку ми варили локшину після зміни на газовій плитці в коридорі, курили і гомоніли. Комендантом гуртожитку, хоч як прикро, був наш, українець, а може, й не українець. Він був із Мукачєвого, а це, як жартували хлопці, – інша країна. У чому була прикрість? Що порядки в гуртожитку нагадували наші, рідні, українські. Комендант завжди готовий був здерти додаткову плату за прання одягу в пральних машинах у підвалі, хоча в інших гуртожитках ця послуга була дешевшою. Тут інколи могло щось зникнути. Траплялися сварки і суперечки, наприклад, коли комендант раптово підселяв до вашої кімнати новенького заробітчанина, а потім виявлялося, що то він пускав переночувати випадкового стрічного, який міг поцупити якісь речі. У гуртожитку не було довіри. Тут кожен був сам за себе і свої цінні речі носив у сумці, а під час змін залишав у шафці в заводській роздягальні. Там було безпечно...

Все не так...

Так от – про локшину. Поки вона варилася, ми курили і говорили. Як то водиться в українців, усі розмови поступово зводилися до героїчної минушини. Так, це строкате товариство, яке обліпило газову плитку в коридорі, говорило саме про історію України! Міркували, як повинно було все історично скластися, щоб ми дійсно жили, а не животіли на рідній землі. І хоча до цього були обговорені плани міграції, плани «купівлі» румунського чи угорського паспорту для виїзду з Неньки, здобуття якогось розряду і подальшої роботи на заводі, завершувалося все розмовою про рідну землю та її сумну історію. Відкривалося справжнє обличчя цього, на перший погляд, непатріотичного і національно несвідомого гурту. Цим людям – таким різним за віком і поглядами, за місцем народження, регіональністю (східняк чи західняк), мовою спілкування (україномовний чи російськомовний) – їм усім однаково бракувало Батьківщини. Просто всі вони, вочевидь, у якийсь момент утомилися: один – від хабарів при працевлаштуванні на роботу, при проходженні медкомісії, другий – від того, що його державну мову нібито не розуміють на касі магазину

в Києві, третій утомився працювати в копанці на крутеліка з амбіціями олігарха, отримуючи при цьому копійки, а потім ще й лікуючи легені від пилу після зміни, четвертий утомився боятися ризику бути застреленим бовдуром із ватою в голові, що репетує «Путін приїдї!». Усе це — невигадані історії. Такі заробітчани є, і я з ними спілкувався. Десь там у них жевріє бажання повернутися. Вони про це не говорять, це у них між словами. Бо все ж удома ти принаймні розумієш, за що на тебе покрикує начальник цеху, і можеш відповісти, вдома ти не матимеш у такій ситуації вигляду дурника. А щодо всього іншого...

“Уяви! Я замовив документи, все оплатив, навіть кур’єрські послуги, а мені у Вінницю документи з Києва прислали із запізненням. Вони буцімто дорогою десь загубилися, їх шукали, знайшли, але втратили час, і я через це не втрапив на завод із виробництва кондиціонерів. А там, кажуть, оплата вища, ніж у нас, — каже Сергій і додає болісно: — У нас все так”.

Тобто, у нас все не так. Чи можливо, що тут у Сергія загубляться якісь документи? Звісно. Але шансів менше, бо й сам Сергій тут, на чужині, більш зосереджений, зібраний. Водночас, установи тут працюють так, як ми лише мріємо. Сергій пригадує, що йому за п’ять хвилин зробили чеський проїзний у вигляді надійної пластикової картки з фотографією, а в Україні його батько довго вибивав собі законну інвалідність, потім місяць чекав на посвідчення, і воно, несучасне, тобто — звичайний заламінований папір, — швидко поламалося і зіжмакалося в кишені.

«У нас усе так», — знову повторює Сергій. А хотілося б, як тут. І, можливо, ви припустите, що після чергової зміни влади Сергій повернеться на Батьківщину й буде там жити і працювати? Малоймовірно. Бо він складав свої плани чітко і далекоглядно: спершу — ця поїздка на завод на три місяці, потім робитиме візу на пів року, вчитиме чеську мову і їхатиме вже наступного разу на завод із дружиною. Дитину вони хочуть народити в Чехії. Чи здійснилися його плани? Я не знаю, можливо, завадила пандемія. Але, якимось, випивши пива на вихідних, Сергій почав говорити про політику, копнув глибоко, дійшов до Хмельницького, а тоді підсумував, що наразі в Україні такого лідера ще

нема. «Прикро буде, якщо я колись дізнаюся про нього звідси, а не вдома», — замислився над кухлем Сергій...

Наші герої, наші видатні постаті — вони завжди серед нас, і це той контекст, у якому ми виростаємо, який краще помітний на відстані, коли ми рухаємося, мріємо і бачимо щось інше. Можливо, Сергій не перелічить усіх тих видатних героїв, які так чи інакше пов’язані з Вінниччиною. Можливо, він не знає і наших світочів, таких, як Галшка Гулевечівна, Костянтин Острозький, Байда Вишневецький, Петро Конашевич-Сагайдачний, Пантелеймон Куліш, Михайло Коцюбинський, Микола Леонтович, але він любить співати стиха і якимось мугикав собі під ніс «Щедрика». Це він дав нашому начальнику цеху прізвисько «байкер», бо десь бачив зі схожою, як у цього чеха, хусточкою Василя Вірастюка. Власне, Сергій мало не побився із Санею, сперечаючись, чи Вірастюк у душі більше богатир, чи байкер. Чи знають ці два заробітчани прізвища якихось чеських особистостей? Не думаю. Усі ці Хмельницькі, Шевченки, Вірастюки — ось їхній контекст, і на відстані вони відчують тугу за цими іменами. Хоча, звісно, чемні чеські водії, від яких не доводиться шарахатися, які прогнозовані, дуже підкуповують.

Цей порядок навколишнього мікросвіту в Чехії, ці чемні «містери» на лініях у цеху і дають їм витримати чужину. Звісно, і в Чехії є мінуси, але Сергій із Санею намагаються на них не концентруватися, бо мінусів таки менше. Тож перезавантаживши себе, вони по завершенні трьох місяців повертаються додому, у знайомий із дитинства світ Вітчизни. Вони повертаються у наш спільний простір, із його вадами і перевагами. Тут світ хиткий, тут слабша економіка, проте тут Сергій і Саня відчують себе не просто засобом для якоїсь дії, не просто викрутками, які закручують шурупи, а хай і поганенькою, але рушійною силою. Тут вони серед своїх. Так, тут їм увесь час слід обирати: вони на боці світла чи темряви? Тут часто доводиться докладати безліч зусиль для отримання тієї чи іншої довідки, стежити за водіями, переходячи дорогу на пішохідному переході, виводити на чисту воду нечистого на руку бригадира. Однак тут вони свої, тут у них зберігається зв’язок поколінь, тут є ті, хто підтримають, є рідні та друзі, зрозуміла мова.

Але й відвідування іншої країни йде

на користь. Принаймні я знаю, що Саня вже не проти жінок у політиці, і взагалі він став більш просунутим у цьому сенсі. Ба більше, він навіть започаткував власну справу!

Що ж до інших закордонних друзів, то й вони під час пандемії поїхали туди, де завжди можна відсидітися в часи негоди — до рідної домівки. Хоча ні, не всі поїхали. Заводи адаптувалися до коронавірусу і працюють. Проте й Роберт — удома, там у нього дружина, і чоловік якось раптово зрозумів, що стосунки на відстані — це не життя.

Тож хоч би як не було важко на рідній землі, хоч би як не обсідали проблеми, але дим від багаття на Батьківщині — найсолодший. У Чехії світ був пластмасовий, натертий до блиску, а вдома він свинцевий, тяжкий, бо ваги додає контекст, який ми пропускаємо крізь себе. Однак тут ми — господарі (принаймні пробуємо ними бути) і маємо цінності, схожі з тими, що мають люди, які нас оточують. Я тепер знаю про закордонні заробітки більше, ніж знав до цього, але також краще пізнав у цих поїздках наших людей — українців. Міркую, чи не тому той наш комендант чеського гуртожитку був таким злим, що загруз на тій роботі назавжди? Водночас, можливо, словенці Марії вдавалося так натхненно і швидко крутити шурупи, бо вона знала, що за тиждень-другий вона повернеться до свого дому, де в неї — рідні люди, де її світ і контекст.

Кожен із нас щодня ухвалює силу-силенну рішень, але якісь ми робимо рефлекторно, якісь — виважено. Та все це — наш шлях, який за нас не пройде ніхто, так само, як ніяка інша країна не пройде той шлях, яким іде Україна. І в цих умовах наше перебування вдома, напевне, таки важливіше для майбутніх поколінь. Може, воно позбавить їх вагань: їхати світ за очі чи ні? І вони завзято будуватимуть тут нашу Україну, яка не буде гіршою за ту саму Чехію. Але ж хіба досвід, набутий нами на чужині, не знадобиться в цій справі?.. ■

РОСІЯ, УКРАЇНА ТА МИ

АВТОР: **Александр Дулеба, Томаш Ґаліс**

З уст чеського президента ми почули міф, що Україна — штучна держава. А якщо Росія — не штучна, тоді чому вона така велика? Чи раціонально є її зовнішня політика? Чому вона зробила ставку лише на експорт нафти та газу? На ці та багато інших запитань відповідає Олександр Дулеба, один із найбільш цитованих словацьких аналітиків. У збірці інтерв'ю він розповідає про історію, хвилі міграції, походження та функціонування держав. Зосереджується переважно на розвитку подій у Росії та в Україні, але не оминає й інші пострадянські держави. Описує сучасну історію, проблеми сьогодення та суперечливі стосунки з Європою, до якої українці, хоч і з усіма застереженнями, таки належать.

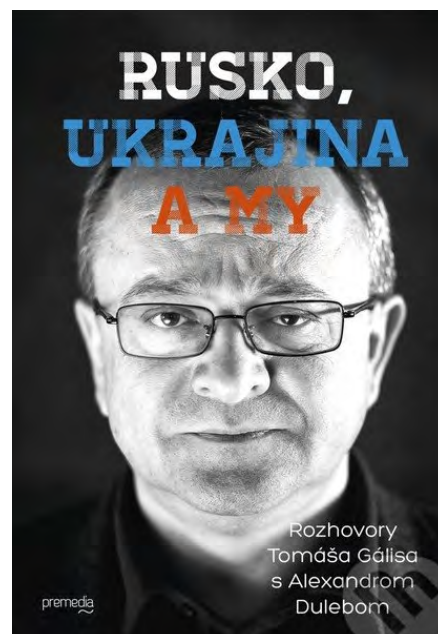
Росіяни завжди вели європейську та світову політику. Але анексія Криму були судовою, виявом слабкості, а не сили. Якби росіяни не втручалися у події в Україні так, як вони втрутилися у 2014 році і як вони продовжують робити на Донбасі, вони мали б набагато кращі важелі впливу, ніж зараз. Існують різні ідеї щодо того планування росіян у довгостроковій перспективі, але це була судова. Це рішення завдало великої шкоди відносинам між росіянами та українцями. І ціна анексії півострова величезна. Економічна ситуація в РФ погіршується, і Путін проблему приніс до себе на батьківщину. Це було найдурніше рішення в його кар'єрі. ■

ВИДАВНИЦТВО: **Premedia.**

РІК ВИДАННЯ: **2016.** ПАЛІТУРКА: **м'яка.**

МОВА: **словацька.**

ЦІНА: **89-302 Kč**

УСІ МОЖНОВЛАДЦІ КРЕМЛЯ

АВТОР: **Міхал Зигар**

Наскільки велика влада в руках Володимира Путіна? І як далеко можуть сягнути ці руки? Чи є він тією людиною, якої потрібно боятися? Автор книги — російський журналіст. Він глибоко проаналізував багато повторюваних питань про Кремль і Путіна. Книга свого часу швидко стала російським бестселером. Зигар багато запитує — і запитує головним чином тих могутніх та наймогутніших. З перших вуст він складає картину трансформації, якою пройшло російське суспільство в «путінську» епоху. А також

і сам нічим не обмежений правитель. Як колишній реформатор став ворогом Заходу і майстром пропаганди? І куди це все йде? У Росії надто багато запитань, і навіть ця книга не дає універсальних відповідей. Однак, безумовно, допомагає зорієнтуватися в заплутаних лабіринтах політики сучасної Росії. ■

ВИДАВНИЦТВО: **Absynt.**

РІК ВИДАННЯ: **2016.** ПАЛІТУРКА: **м'яка.**

МОВА: **словацька.**

ЦІНА: **293-398 Kč**

ВЖЕ ДАВНО МІЙ ПОГЛЯД НА СВІТ НЕ Є У ЧОРНИХ І БІЛИХ БАРВАХ

АВТОР: **Томаш Ґаліс, Іван Міклош**

Іван Міклош, колишній віцепрем'єр-міністр Словаччини, міністр приватизації та фінансів, усе життя займався реформами. Він найдовше перебував на посаді міністра після листопадової Словаччини. Це було саме у ті часи, коли він проводив болючі зміни в суспільстві. Світовий банк тоді назвав Словаччину найбільш реформаторською країною у світі. «Мислення людей докорінно не змінюється, що є фундаментальною проблемою реформ. Я думаю, Ралф Дарендорф казав, що політичну систему можна змінити за 6 місяців, економічну — за 6 років, а систему цінностей — за 6 років. Мислення людей змінюється лише з поколіннями, тому що воно значною мірою інерційне» — пише І. Міклош.

В розмовах із редактором словацького видання "Деннік Н" Томашем Ґалісом

він пояснює не лише те, що пережила Словаччина за понад 30 років, а й на яких принципах функціонувала соціалістична економіка і яких змін зазнає Україна. Він не має проблем відкрито сказати, що вважає правильним, а де вони з Мікулашем Дзуріндою помилилися. І не лише вони, а й інші політичні групи в післялистопадовій Чехословаччині, у Словаччині, а також в Україні, де після Майдану працював Міклош.

Книгу доповнюють світлини фотографів агентства AFP та газети "Деннік Н" Володимира Шімічка, які він зробив під час роботи Івана Міклоша в Україні.

ВИДАВНИЦТВО: **Н Прес.**

РІК ВИДАННЯ: **2021.** ПАЛІТУРКА: **тверда.**

МОВА: **словацька.**

ЦІНА НА MARTINUS.CZ: **349-411 Kč**

KEYOVERLAY.com
НАКЛЕЙКИ НА КЛАВІАТУРУ

Ми раді вам запропонувати простий, дешевий та швидкий спосіб як легко писати різними мовами.

НАКЛЕЙКИ НА КЛАВІАТУРУ

В асортименті інтернет магазину знайдете понад 50 мов та різні мовні комбінації (наприклад чесько-українсько-російсько-англійська комбінація розкладок в одному). Пропонуємо наклейки різних форм, кольорів (від білого до люмінесцентного і навіть золотого) на прозорому, чорному чи білому фоні.

Для реалізації наклейок була вибрана найякісніша технологія друку та матеріал з високою фіксацією і низькою товщиною, що гарантує стійкість наклейки на клавіші та комфорт при друку. Усі стікери мають захисний шар (ламінування) для забезпечення їх довговічності. Завдяки універсальному формату, підходить для будь-якого типу та моделі клавіатури.

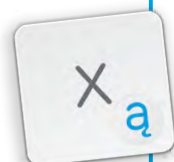
W www.prelepkynaklavesnici.cz

E info@prelepkynaklavesnici.cz

T +420 721 751 155

English version:

W www.keyoverlay.com

Пороги – культурно-політичний часопис для українців у Чеській Республіці. Виходить 12 разів на рік. № 11/2021-2022, рік XXIX-XXX. Підписано до друку 27 січня 2022 року. Ел. пошта: porohy@seznam.cz. Інтернет-адреса: www.ukrajinci.cz/ua/casopys-porohy/, реєстрація: МК ЧР/7044. Номер готували: Богдан Райчинець, Мірек Тода ("Денік Н"), Лукаш Кованда, Назар Вівчарик ("Процек", Черкаси), Олекса Лівінський. Використовуються повідомлення прес-служб посольств України в Чеській Республіці та Чеської Республіки в Україні, інформагентств та ілюстрації з відкритих джерел. Художнє оформлення та верстка: Тетяна Пилипчук, www.plttt.com. За достовірність викладених фактів відповідає автор статті. Редакція має право скорочувати матеріали і виправляти мову, не поділяти поглядів автора. Часопис друкується із фінансовою допомогою Міністерства культури ЧР. Видає: спільнота «Українська ініціатива в ЧР», ДНМ, Воцелова 3, 12000, Прага 2, ЧР; зареєстрована Міським судом у Празі, номер документа L 6121; контакт: uicr@centrum.cz, info@ukrajinci.cz, www.ukrajinci.cz; тел.: +420221419821; ід. номер: 60448296. Розрахунковий рахунок: 1925774379/0800.

Porohy – kulturně-politický časopis pro Ukrajince v České republice. Vychází 12-krát ročně. Název je odvozen od ukrajinského «porih» – říční práh. Č. 11/2021, ročník XXIX-XXX. Uzávěrka: 27. ledna 2022. E-mail: porohy@seznam.cz; web: www.ukrajinci.cz/cs/casopis-porohy/; registrační číslo: MK ČR/7044. Číslo připravili: Bohdan Rajčinec; Mirek Toda (Deník N), Lukáš Kovanda, Nazar Vivčaryk (Pročerk, Čerkasy), Oleksa Livinský. Používáme zprávy tiskových oddělení velvyslanectví Ukrajiny v ČR a ČR na Ukrajině, informačních agentur a ilustrace z otevřených zdrojů. Grafika: Tetana Pylypčuk, www.plttt.com. Časopis vychází s finanční podporou Ministerstva kultury ČR. Vydává: spolek Ukrajinská Iniciativa v ČR, sp. zn. L 6121 vedená u Městského soudu v Praze, adresa: DNM, Vocelova 3, 12000, Praha 2, ČR. uicr@centrum.cz, info@ukrajinci.cz, www.ukrajinci.cz. Tel.: +420221419821. IČO: 60448296, číslo účtu: 1925774379/0800.

СУБОТНЯ УКРАЇНЬСЬКА ШКОЛА «ЕРУДИТ» В ПРАЗІ ЗАПРОШУЄ

- Ви бажаєте отримати українську освіту за кордоном?
- Ви хочете знати традиції та звичаї нашого народу?
- Ви готові наполегливо працювати над собою?

Тоді приходьте до нас.

НАБІР УЧНІВ (1-11 класи)

**Тільки в нас ви отримаєте документ
державного зразка України.**

Адреса:

Прага 1, ZŠ Uhelný Trh 4
www.erudyt.cz,
www.facebook.com/Erudyt,
susherudyt@gmail.com
тел. +420 774 497 994

